

2

GLASNIK SLOVENSKEGA ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA

BULLETIN OF SLOVENE
ETHNOLOGICAL SOCIETY

UDK 39 / 497.12 / 05 /

GLASNIK SED. LETO 23/1983 št. 2 str. 29-56 LJUBLJANA NOVEMBER 1983

Končno je Glasnik spet izšel! Ta veseli vzklik bo marsikomu, ki ob koncu leta pričakuje zadnjo številko časopisa in „obračun“ dela v preteklem letu, gotovo zvenel ironično. Za uredništvo Glasnika, ki načrtuje in ustvarja v tragikomičnih razmerah, pa je vzklik iz srca, saj vsak izid nove številke (čeprav z velikansko zamudo) pomeni eno izmed zmag pri odstranjevanju grotesknih in absurdnih situacij pri izdajanju našega Glasnika. Veselimo se, ker je spet za določen čas zmagala naša volja in trmo-glava upornost nad nezavidljivim položajem strokovnega tiska nasploh, še posebno nad mizerno situacijo Glasnika. Vsem je znano, ker smo o večnih finančnih zadregah in absurdnih pisali že v uvodu k letošnji prvi številki, nanjo pa smo opozorili tudi v dnevnem časopisju. Vse je kazalo, da bo letošnja prva številka Glasnika hkrati tudi zadnja v letu 1983. Medtem pa so se na naš račun stekle okleščene mesečne akontacije RSS, dobili smo še dodatno pomoč KSS, nekaj denarja pa se je nabralo tudi od vaše članarine, tako da bomo do februarja 1984 izdali vse 4 številke za l. 1983. Seveda pa bo vsebinska podoba teh številk daleč za načrti, ki smo jih kovali v začetku leta. Denarja pač ni toliko, da bi lahko izpeljali 4 tematske številke, niti dveh ne bo mogoče. Le prispevki, zbrani na skupno temo o slovenskem etnološkem muzejstvu, bodo izšli v tematski (4.) številki, druga in tretja številka pa bosta prinesli informativno gradivo. V drugo številko smo zajeli dogajanje v stroki in društvu do približno avgusta letos, 3. številka pa bo osvetlila dogajanje do konca leta. Tu se bomo nekoliko podrobneje ustavili ob najpomembnejšem dogodku letos, ob 1. skupnem kongresu jugoslovanskih etnologov in folkloristov, ki je bil oktobra v Rogaški Slatini (poročilo o kongresu, ocena kongresa in kongresnega zbornika). Diskusijsko gradivo s kongresa bomo v nekoliko skrženi obliki objavili v 1. številki Glasnika za l. 1984.

Spremenjeni načrti, kakor smo že večkrat omenili, niso po volji bralcem, še manj pa uredniškemu odboru. Vendar pa se je v situaciji, v kakršni smo, izkazalo spreminjanje (krčenje) programa in vsebine Glasnika od številke do številke sploh edina možna rešitev, da naše društveno glasilo ohranimo pri življenju. To pa odtehta veliko več kot grenak priokus kompromisa.

Upamo, da boste spet z uvidevnostjo sprejeli naš kompromis in (pre)dolg molk ob našem zagotovitvi, da bodo vse letošnje številke Glasnika izšle do februarja. Prihodnosti ne bomo napovedovali, zato vam lahko med temi „poletnimi“ informacijami zaželim le srečo v novem letu.

Urednik

BREZPOSELNOST ETNOLOGOV V ZVEZNI REPUBLIKI NEMČIJI

Minulo poletje, ko so bile naše trafike po dolgem času spet založene s tujim tiskom, mi je prišla v roke tudi ponedeljkova izdaja znanega dnevnika Frankfurter Allgemeine Zeitung z dne 22. avgusta 1983. Na 9. strani se je Hans-Joachim Hug razpisal o brezposelnosti zahodnonemških etnologov. Objavil je daljši članek z naslovom „Zu viele studieren Völkerkunde / Zum Arbeitsmarkt der Ethnologen“. Zazdalo se mi je, da je besedilo zanimivo tudi za naše, predvsem mlade etnologe, zato sem ga skušal čim ustrezneje prevesti ali vsaj prirediti za bralce Glasnika. Nemške termine „Völkerkunde“, „Volkskunde“ in „Ethnologie“ sem prevedel v slovensko „etnologijo“, kjer pa bi zaradi tega prevoda trpelo pravilno razumevanje besedila, sem v oklepaju dodal še izvirni termin. Članek se bolj ali manj ukvarja s problematiko neevropske kulture.

Frankfurt, 21. avgusta. „Eno zadnjih neraziskanih ljudstev predstavljamo mi sami,“ je pred nedavnim v poklicni svetovalnici pripomnil bodoči etnolog in dodal: „Pa še te raziskave nam bodo zagotovo pobrali drugi!“ (Pri tem je očitno mislil na sociologe.) Tako se je hkrati dotaknil več problemov, zaskrbljenosti zaradi razprodaje njegovega predmeta raziskave in s tem vprašanja položaja njegove stroke med drugimi družbenimi vedami, pa tudi skrbi za bodoče delovno mesto in občutka, da bo s svojim poklicnim problemom ostal sam.

Etnologija je pri vsem tem razmeroma mlada znanost. Rojena je bila v času velikih odkritij, kot samostojna veda pa je bila uvedena na univerze v drugi polovici prejšnjega stoletja. Takrat so vodilne nacionalne države začele tekrovati za zadnje kolonije. Danes pa, v času, ko je tudi najoddaljenejši kot sveta brez težav prometno dosegljiv, ko se o vsem novem s celine na celino zve že v nekaj urah, v času, ko lahko vsakdo, če to le hoče in za to plača, kot turist pride do „divjakov“ in jih fotografira, se etnologija („Völkerkunde“) ne more več zadovoljiti zgolj z raziskovanjem tujih ljudstev in kultur. Mnogo bolj se mora, tako kakor to delajo druge veje kulturne in socialne antropologije in „Volkskunde“, ukvarjati z vprašanji o razvoju človeka in kulture.

Do tu je še vse prav. Toda proti koncu šestdesetih let je prišlo do nepričakovanega: cela vojska mladih študentov in študentk je etnologijo („Völkerkunde“) vključila v svoj učni načrt. Je do tega prišlo zaradi neprijetnosti lastne kulture? — Prav gotovo je to bil tudi poskus, da bi prek drugih ljudstev zvedeli kaj več o sebi. Nekaterim je šlo še za več, za iskanje argumentov proti današnji družbi, za alternativne oblike življenja, za novo osebnost in družbeno usmeritev. Takim nalogam je bila mlada veda, kakor je bila zastavljena, komajda kos. Toda skrbi niso izvirale le iz dvoma o bodočih nalogah, o prepričanosti o pristojnosti. Nastopile

SLIKA NA NASLOVNI STRANI: Pevki s Pokleka nad Blanco ob otyoritvi razstave „Slivarji“ v galeriji sevniskega gradu, 8. novembra 1982. Foto: Ivanka Počkar.

so nove gospodarske razmere in pretreseni stroki vzele čas in denar, da bi se zmogla poglobiti v svoja vprašanja. Že od nekdanj neuravnovešeno razmerje med ponudbo in povpraševanjem po mladih etnologih je postalo še kritičnejše. Zadošča že pogled na sve številke: v ZRN je danes v svojem poklicu zaposlenih med 200 in 250 etnologov, na zahodnonemških univerzah pa je etnologijo vpisalo blizu 4000 študentov, od tega samo v Berlinu na Freie Universität skoraj 2000. Kdo si ob takih razmerah na nemških visokih šolah še upa govoriti o „majhni stroki.“ Res je sicer, da vsi študentje etnologije niti ne računajo na zaposlitev v stroki. Študij navadno končajo z diplomami ali magisterijem, kar omogoča študij etnologije kot glavnega ali stranskega predmeta poleg drugih duhovnih ali družbenih ved, v povezavi s sociologijo, politologijo, zgodovinskim, arheologijo, filologijo in še drugimi. Možnosti kombinacij so torej zares zanimive. Toda kam z vsem tem?

Etnolog navadno dela na treh področjih, na visoki šoli, v muzeju ali v prosveti. Povedano brez ovinkarjenja, tu so vsa mesta zasedena. Pomanjkanje denarja, okleščanje števila načrtovanih zaposlitev v javnih službah in s tem tudi na fakultetah, vse to je že vsakomur znano. Zaenkrat je etnologija navzoča še na 17 zahodnonemških visokih šolah in raziskovalnih ustanovah. Toda kako dolgo še? Leta 1925 je bilo mogoče etnologijo študirati na petih univerzah. Če danes ne bi bilo ustanov kot Deutsche Forschungsgemeinschaft, Stiftung Volkswagenwerk in podobnih naročnikov, s katerih pomočjo lahko raziskujejo doma in v tujini, bi morali črtati še dodatna načrtovana delovna mesta, morda pa celo zapreti nekaj inštitutov.

Še pogled na drugo področje: v ZRN je trenutno okoli 200 muzejev, od teh 13 etnoloških (Völkerkunde), v katerih po podatkih raziskave iz leta 1978 dela okrog 850 visokošolsko izobraženih, predvsem etnografskih zgodovinarjev, naravoslovcev, zgodovinarjev (za prazgodovino in zgodnjo zgodovino), arheologov in le 76 etnologov. Prosveta bi zaradi svoje vsestranosti mladim etnologom zbužala še največ upov za zaposlitev. Samo pomislimo na ljudske univerze in druge oblike izobraževanja odraslih, na politične in cerkvene ustanove. Toda za to področje dela se zanima na tisoče učiteljskih kandidatov, množica brezposelnih sociologov, politologov, diplomiranih pedagogov. Iskanje „lukenj na trgu dela“ je že dolgo skupno vsem družboslovnim diplomantom. Ko je bilo nedavno razpisano prosto delovno mesto ravnatelja osnovne šole v okolici Frankfurta, se je prijavilo več sto kandidatov s pedagoškim predznanjem. Etnologi seveda niso mogli konkurirati. Pri časopisju, na radiu in televiziji možnosti niso drugačne. Absolventi visokih šol vseh smeri se resda tudi brez posebne novinarske izobrazbe še vedno lahko potegujejo za mesto novinarja ali urednika, če so le dopolnili določen volonterski staž. V praksi pa imajo seveda prednost prosilci, ki so se novinarske obrti učili od pike naprej. Mladih etnologov je torej vse več, povpraševanja po njih pa vse manj. Ne zato, ker bi zanemarjali splošno zanimanje za tuja ljudstva in kulture, zanimanje za vprašanja o

bitju in sožitju ljudi, gre preprosto za pomanjkanje denarja. V času pojemajoče gospodarske moči si država in zasebni porabniki postavijo prednostne naloge. Iz teh prioritet po pravilu najprej izpadejo naloge, ki se ukvarjajo z „lepim, resničnim in dobrim“.

To prizadeva seveda vse lepe umetnosti, etnologija pa so dobili še dodatni udarec. Günter Gall, direktor Usnjarskega muzeja v Offenbachu, je v študiji „Muzejski poklici“ že leta 1977 opomnil, da so upi mladih etnologov zaradi starostne strukture že zaposlenih etnologov prav pomilovanja vredni: več kot 75 muzejskih kustosov je bilo mlajših od 45 ali 50 let. Zato je razumljivo, da državni urad za zaposlovanje ni mogel kaj dosti storiti za množico novopečenih etnologov. Pri centralnem uradu za zaposlovanje v Frankfurtu je bilo konec leta 1982 prijavljenih 136 etnologov, od tega 81% nezaposlenih. Delo jim je uspelo najti le za tri, pa še zanje s finančno podporo posebnega sklada za odpiranje novih delovnih mest. Vsa ta prizadevanja, naj bodo še tako hvalevredna, pa ne pomenijo kaj več kakor kapljo na vroč kamen.

Upanje na etnološko službo bi bilo še bolj iluzorno, če ne bi bilo začasnih, pogodbenih zaposlitev. Vendar bi se tudi v primeru, da do tega ne bi prišlo, za vsako delovno mesto etnologa potegovalo 45 ljudi. Celotno pri poklicno že izkušeni etnologih je brezposelnost 41%, povprečna brezposelnost v ZRN pa znaša 7,5%. Etnologi so tako na četrtem mestu po odstotku brezposelnih med šestnajstimi t. i. akademskimi poklici. Pred njimi so le sociologi/politologi, učitelji in psihologi. Zaradi takega razkoraka med ponudbo in povpraševanjem po etnologih, je nastal t. i. sivi trg. Pri večini služb trgujejo pod roko. Jasno je, da v takih razmerah poklicnim svetovalnicam ne ostane nič drugega, kakor da te kadre poskusijo prešolati.

Etnologi so tako prisiljeni odhajati v druge službe. Nekateri iščejo srečo v dopolnilnem izobraževanju za knjižničarje in dokumentariste. Po zaključenem študiju etnologije študirajo še dve leti in opravijo državni izpit za trgovino. Toda tudi ta mesta so redka in ne zagotavljajo stalne zaposlitve.

Spet drugi se potegujejo za službo v ministrstvih za kulturo in znanost v posamičnih zveznih deželah ali v uradih za kulturo mestnih in okrožnih uprav. V državnem ali občinskem kulturnem delu si je sodelovanje etnologov prav lahko zamisliti. Mnogi vidijo rešitev v delu za ali v tujini. Vsak etnolog ima za sabo vsaj eno terensko delo v tujini, od koder se je vrnil z določenimi izkušnjami. Zna jezike. Etnologi so kot nalašč za kulturne referente pri zunanjem ministrstvu, a kaj, ko je za diplomatske službe tako tekmovanje in se zanje potegujejo tudi drugi.

Tu je visoke šole in raziskovalne ustanove bolj redko povprašujejo po nemških etnologih. Tudi v Angliji, Franciji in Ameriki so raziskovalna mesta redka. Žal sta potek, pa tudi vsebina nemškega študija v tujini komaj poznana. Ni nujnega pretakanja niti obojestranskega priznavanja izobrazbe. Tudi mednarodne organizacije kot UNESCO, FAO, UNHCR (Visoki komisariat ZN za begunce),

UNICEF, ILO (Mednarodna organizacija dela) izvajajo v deželah tretjega sveta različne programe, razvojne in znanstvene, ki vključujejo etnološke raziskave.

Ali je v takih razmerah na etnologue sploh še mogoče gledati kot na enotno poklicno skupino? Ali etnologi z vidika izobrazbe sploh obstajajo? Povedano drugače, se naraščaj mladih etnologov še da rešiti. Odgovor bi se lahko glasil — kot etnologov, komajda.

Naj spregovori še poklicni svetovalec: „Notranji trg delovne sile je popolnoma natrpan. Glede na število novih delovnih mest za etnologue v bodočnosti jih študira preveč, preveč iz poklicno deloma neutemeljenih vzgibov, s prevelikimi pričakovanji. Kdor ni „čistokrven“ etnolog, naj bi, če že njegova študijska kombinacija ne ponuja boljših možnosti, čimprej „presedlal“. Če pa je v etnologio „zaljubljen“, naj najprej doštudira kako bolj „sigurno“ stroko in se šele nato vpiše na etnologijo, tako da bo med semestralnimi počitnicami še vedno lahko delal v svojem prvem poklicu. Če je za to že prepozno, se lahko samo še prešola, sorodna izobrazba ali nadaljevanje študija ne prineseta ničesar. Delo v tujini je za vsakega etnologa nujno. Kdor hoče kot etnolog delati v tujini, mora najprej znati ustrezeni tuj jezik, pa tudi imeti izkušnje, ki si jih je nabral na študijskih potovanjih, študiju ali praksi v tujini. V industrijsko razvitih državah se za tako delo le redko ponudi priložnost, v državah v razvoju pa tudi ne prav pogosto. Kdor hoče sodelovati pri pomoči nerazvitim, mora imeti praktične sposobnosti in se za to delo tudi pravočasno prijaviti pri ustreznih ustanovah. Vendar je tudi takrat, ko tako delo dobi, prav majhna možnost, da se bo ukvarjal samo z etnologijo.

Ni upanja, da bo to stanje kaj kmalu boljše.

Tako je torej v Zvezni republiki Nemčiji. Upam, da bomo kdaj dobili tudi podoben prikaz stanja na Slovenskem.

JANEZ FAJFAR

BIBLIOGRAFIJA NALOG ŠTUDENTOV ODDELKA ZA ETNOLOGIJO V LETU 1982

Okrajšave: S1 — seminarska naloga v 2. letniku,
S2 — seminarska naloga v 3. letniku,
D — diplomska naloga, pril. —
— priloženo slikovno in drugo
gradivo.

Vse naloge so v tipkopisu.

1.1. MATERIALNA KULTURA

1.1.1. Splošno

Presl Igor: Preskrba z vodo v Truškah in Prapročah 1982. S2. 42 str., 46 pril.

1.1.9. Lov, ribolov

Pahor Špela: Privatno ribištvo v Piranu od konca druge vojne do danes — s posebnim ozirom na današnje stanje. S2. 64 str., 21. pril.

1.1.12. Rokodelstvo in obrt

Jurca Terezija: Čipkarstvo v kraju Podlipa — Sp. Smrečje. S1. 23 str., 21 pril.

Malec Anica: Mlini in mlinarstvo na potoku Cerkniščica. S1. 38 str., pril.

Zorko — Novak Irena: Današnji gostinski lokali na Mestnem trgu, Starem trgu in Cankarjevem nabrežju. S2. 52 str., pril.

1.1.16. Prehrana

Falnoga Tatjana: Prehrana prebivalcev novega naselja „Za črpalko“ (pri Vojniku). S1. 31 str.

1.1.17. Noša

Šimec Martina: Poročna obleka in nošnja poročnega prstana v vaseh Ribno in Podzemelj v 20. stoletju. S1. 47 str., pril.

1.1.20. Turizem, turizem na vasi (kmečki turizem)

Bogadi Jelka: Način življenja Celjanov v vikend naselju na Pernovem. S2. 33 str., 27 pril.

Fux Barbara: Etnologija v turizmu. S2. 22 str., 6 pril.

Žebovec Marjeta: Kamping „Radovljica“ v Radovljici. S2. 25 str., pril.

1.2. SOCIALNA KULTURA

1.2.1. Splošno

Žagar Saša: Družbeno življenje na Kosovu. S1. 29 str., pril.

1.2.7. Medkrajevni in interetnični odnosi; Manjšine, zdomstvo, izseljenstvo

Čebašek Marjeta: Slovensko zdomstvo. S2. 45 str.

Hirnök Katalin: Življenje Romov v Saka lovcih (Szakonyfalu) od leta 1945 do danes. S2. 27 str., pril.

Peršič Magda: Akulturacija afriških študentov v Študentskem naselju (Rožna dolina). S2. 33 str., 9 pril.

Pogačnik Rok. Otroci slovenskih delavcev na začasnem delu na Švedskem. S1. 36 str.

Repinc Martina: „Egipčanke“. S1. 29 str.
Svetek Marija: Povratniki iz Kanade. S1. 33 str., 22 pril.

Vertič Brigita: Vpliv izseljevanja na življenje družine v domovini. S1. 15 str., pril.

1.2.11. Delovne skupnosti

Knafelj Jerca: Medsebojni odnosi delavcev v TOZD Smuči, Elan Begunje, S1. 22 str.

Knafelj Jerca: Življenje delavcev v tovarni športnega orodja Elan. S2. 50 str.

Proje Karla: Medsebojni odnosi v tovarni „Šiv“ v začetku leta 1982. S2. 23 str.

1.2.14 Fantovske in dekliške skupnosti

Osredkar Veronika: Način življenja v Domu učencev železarskega izobraževalnega centra na Jesenicah. S1. 19 str.

Potokar Andreja in Zagajšek Irena: Ilegalno gibanje v Zahodnem Berlinu. S1. 69 str., pril.

1.2.15. Družbene organizacije; Poklicne in namenske skupnosti; Društva

Ftičar Marjanca: Društva in prireditve v Kamniku v obdobju med 1914 in 1941. D. 133 str., 65 pril.

Pavlin Andrejka: Bovški rudarji v času med obema vojnima. S1. 39 str. pril.

Sirk Tatjana: Društva v Goriških Brdih od začetka 20 stoletja do leta 1927. S2. 39 str., 22 pril.

1.2.17. Letne šege, prireditve, festivali; Praznovanja, prazniki

Meglič Marko: Vrtne veselice v Ljubljani in okolici pred 2. svetovno vojno. D. 149 str., 35 pril.

1.3. DUHOVNA KULTURA

1.3.1. Splošno

Bricelj Mitja: Kulturna podoba Slovencev v naših turističnih publikacijah. S2. 25 str., pril.

1.3.10. Dramatika in gledališče

Zorenč Lucija: Amaterski ljudski oder v Bistrici ob Sotli. S2. 26 str., 8 pril.

1.4. ETNOLOŠKE (MONOGRAFSKE) OBRAVNAVE KRAJEVNIH IN REGIONALNIH SKUPNOSTI

Hudelja Mihaela: Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja — 20. stoletje. Obkolpski del občine Črnomelj s poudarkom na interetničnih odnosih. D. 73 str., 18 pril.

Telban Blaž: Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Občina Vrhnika. D. 80 str., 27 pril.

Žigon Zdenka: Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Občina Ajdovščina. D. 75 str., pril.

2. OBČA ETNOLOGIJA

2.5. Muzeologija, konservatorstvo, varstvo spomenikov, prenova

Cerar Maja: Etnologija v spomeniškem varstvu. D. 71 str.

2.6.2. Raziskovalci, zbiralci, ljubitelji; Biografije, obletnice, nekrologi

Bizjak Ivana: Etnološka analiza fotografske zapuščine Franca Peternelja iz Cerkna. S2. 77 str., pril.

2.8. Etnologija in druge vede

Šprajc Ivan: O razmerju med arheologijo in etnologijo. D. 119 str.

V okviru vaj iz obče etnologije oziroma seminarja za topografijo je bilo na temo Razkroj in stopnja ohranjenosti tradicionalne kulturne podobe v šolskem letu 1981/82 napisanih 52 nalog (1. letnik).

Vse navedene naloge so dostopne v knjižnici Oddelka za etnologijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Knjižnica hrani tudi 19 nalog, ki so jih napisali srednješolci na etnološke teme v okviru Gibanja Znanost mladini.

Ingrid Slavec

LJUDSKA MEDICINA

V tej številki objavljamo poleg nadaljevanja iz medicinskih rokopisnih bukev, še zanimiv utrinek iz sodobne ljudske medicine. Zapis nam je poslala Irena Šumi.

Druge Bukve

Kar člouk nuca zatkar kenšt na žili poznat bo-lezen eniga človeka po dohtarsku al padarsku.

Perveč imaš vedit, de ta žila, za katero se šlata, ni neč družga, koker enu premikvajne ali tipajne tega serza, jenu njegovih žil; gor jenu dol jemanje, jenu tēk te kervi. De pa boš ti to mogu zastopit, tok to zamerkej, de serce je votlu na lev plat, ven iz tiste votlost derži ena žila; ta je stalana na dve žil; ena derži dol po človeku cel do gležna; ta druga derži gor po človeku; ta se stala na dva tala; namreč usaka roka ima eno žilo do pavca; ta se imenuje Puls. Uržah tega trepajna ni nič družga, ket moč tega živlejna. De se žila hitru premnuje, je uržah te starost, de pa hitru trepeče, to so uržah te ne natirlih reči, ket take špiže jesa.

Koku se more žila šlatat.

Arcat, kader pride k bouniku, ga na sme koj za roko perjet, keb se bounik kej ustrašu arcata, tok mu žila hitrejš teče. Roka toja na sme bit preveč merzla, ne preveč vroča, inu prim to levo roko tega bounika. Prim s tojo roko desno cel mehko, toku de toji persti glih na žilo pridejo, s tojo levo roko primi za perste bounika, en mal teri inu derži ga tok dougo, de boš 40 žlakou nažteu, tok boš ti poznou inu vedu sodit.

Koku se žila premnuje.

Al kaj to, kaj gunu pomen: 1. Če je žila debela, inu hitru bije, pomen merzlo kri. 2. Če je žila mejhna inu kesna, pomen merzlo naturo. 3. Če je žila globoka jenu šeroka, pomen fajhtno naturo. 4. Če je žila tenka jenu močna, pomen suho naturo. 5. Če žila naglu bije inu močnu, pomen ick naturo. 6. Če žila prou kesno gre jenu se trese, pomen smert.

III Bukve.

Za ercniye od useh erči. — Od glave, inu nje bol-ezen. Od bolezen te glave jenu katere pride od vročine al ice.

1. Ženft od kiselce z laškim voljam zmešat, s tem glavo maž. 2. Lopotka na močnimu vinu skuhat, inu rožmarinov volje, to zmešej, rute noter moč, na čel inu sance pokladej. 3. Gartrožen volje z jesiham zmešej, eno gobo noter pomoč, inu na sence pervež. 4. Ženft iz Prungresca med Gartrožovo vodo zmešej, s tem glavo moč. 5. Jeternik kuhat na vod, inu na glavo obež.

II. Bule iz uročine, katere se na glav narede, nar raj zadej za tivčam. Ražen med erženo moko, en mal soli, nared žaubo, to nucej za flajšter.

III. Kader glava boli od mraza, al tacih uržahov, kar mraz. 1. Skuhej boba, inu česna ukep stouc, inu zmešej laškiga volja ukep, s to žaubo sence maž. 2. Grenke mandelne inu gartrože na jeshu skuhej, obeži glavo. 3. Iz palzamam se po senc

maž. 4. Kamelce na glavo par. 5. Meliso na glavo par. 6. Methe stouc, tisti ženft inu jeseh ukep zmešej, s tem glavo maž.

IV. Kader glava boli od hude fajhtost al flusa.

1. En flajšter nared na glavo, uzem zobnikovga zelša frišnega, nared ženft, zmešej ga iz komelčnem voljam, den na sence. 2. Korenino majsterburc kuhat, to u eni žlici zvečer noter uzemi. 3. Rože—mišje ušesa—frišne stouc, tist ženft šnofej.

V. Kader se u glav verti.

1. Te male kopriuce na glavo pokladej. 2. Pušat za ušesam, je tud dobro. 3. Jeseh na razbelenu železje kaplej, s tem se kad. 4. Uzem ženoflater, leto kuhej, inu pi. 5. Šlahk janež na žerjavco devej, de se u nos kadi.

VI. Keb se otu mešat al noret.

1. Uzem jesiha, inu soli, usakiga eno žlico, s tem ribej roke po vodlan, inu noge po podplatih. 2. Al pa tisteh šetok perje, kader otroc štingelce na nje love, tistu frišnu stouc, inu na glavo obež. 3. Pušpanou perje pošešit, zmet, tisto štupo na mandelnov vod noter jemat. 4. Palohove korenine tri ure na vin namoč, inu zvečer pi, to uzame norost.

VII. Kader človeku kej gnije u glavi. 1. Seme od Krese stouc, iz tistim se po glav maž.

VIII. Za grinte na glav.

1. Velkiga korejna perje stouc, inu na glavo obež. 2. Uzem po libre špeha, ubi štiri jajca, inu eno dobro pest soli, to use ukupej scre na vogni, toku dougu, de bo prou černu, posebnu jajca, odced to lužo preč, pust de se bo pohladilu, zmešej noter čmerike drobnu stoučen suhe štupe, kolker je na enimu krajcarju štirkrat zajmeš, dva lo ta žvepla, en lot galuna, use drobno stouc, inu use ukup zmešej.

IX. Uši inu gnide iz glave pregnat.

1. Česnou ženft. 2. Živu srebro u lorbaru žaub umet. 3. Galun u vod stopit, istem glavo zmivat. 4. Ženofov seme, al pa speria ženft zmešej med met.

X. Lepe ermene lase naredit.

Te mertve kropive na lugu kuhej, istem glavo zmivej.

XI. Douge lase naredit.

Repneh korenin na lugu skuhej, stem glavo zmivej.

XII. Kader lasje vočjo katermu ven jeti. Pelen na lugu skuhej, s tem glavo zmivej.

XIII. Kader mol lase je.

Skuhej tiste detele, katera po traunikah rase, nad vod stem glavo zmivej.

XIV. Lase pregnat

Uzem živiga apna 4 kvintelce, te ermene Mišce 2 kvintelca, to use ukup na jeshu skuhej, inu en mal voska, inu iz to žaubo lase pomaž.

(se nadaljuje)

RECEPT IZ ALOJE

1) 300 g aloje zmleti na strojčku za meso. Rastlina mora biti stara od 1 do 5 let in se je ne sme pred uporabo 5 dni zalivati,

2) 7 dcl garantirano čistega črnega vina,

3) 500 g cikoriije (korenine — Cichorium intybus — navadni potrošnik),

4) 400 g čistega svežega medu,

5) 500 g čistega 96% alkohola.

Vse skupaj se zmelje, zmeša in v posodi (za vkuhanje), postavi na temen, hladen prostor. Dobro zamašeno!

Po petih dneh odcedite v steklenko (filtriranje) toliko tekočine, kolikor je bomo porabili v sedmih dneh po tem razporedu:

a) prvih 5 dni jemljemo 2 uri pred jedjo 3-krat na dan po eno kavno žličko,

b) potem 3 dni jemljemo 1 uro pred jedjo po eno veliko žlico.

ČAS ZDRAVLJENJA TRAJA 4 TEDNE! (ŠE BOLJE — 2 MESECA!)

Učinkuje oz. pozdravi vse notranje bolezni (čire), tuberkulozo, pritisk, glavobol, rakasta

obolenja, ledvične bolezni, uravnava prekrvavitev itn.

VSO SREČO IN OBILO USPEHA
PRI ZDRAVLJENJU!

Recept so marca 1982 dale v prepis uslužbenke samopostrežne trgovine z živili na Pribinovi ul. 5 v Ljubljani. Gre za rastlino aloë arborescens.

Uslužbenke so povedale, da je ena njihovih sodelavk s tem receptom ozdravila raka, ki ga „je imela in ga zdaj nima več“. Prav tako je ozdravila svojega odraslega, za rakom bolnega sina. Omenjeno rastlino goji tudi kot okrasno lončnico v poslovnih prostorih trgovine. Recept naj bi dobila iz Avstrije. Prepisale so ga vse njene kolegice v službi, ni pa znano, če so ga tudi uporabile.

IRENA ŠUMI

VIRI IN GRADIVO

Besedilo poročnega obreda na Kranjskem

„Zvoleni k zakonu namejnenj par!

Zakon je po besedah s. pisma en velik zakrament u Kristusu inu u cerkvi; je skrivnosti pouno znamnje čudniga združenja Jezusa Kristusa is sojo cerkujo. — Kir tedej ta taku imeniten, inu suet stan nastopita, se zavežeta, po vaj moči ti čistitlivi podobi enaka bite. Božje ženem sam vaj združi u nerezvozlivo zuezo: on vaj pak tud posueti inu bo vama ceu čas vajga popotvanja soje dobrotlive dari vedno dajau. — Le skerbite, de suetost zakona is nesuetim zaderžanijam nečast nesturita, inu tako — niegovih gnad neuredna nepostaneta.

Mož ima ženo lubiti, koker je Kristus sojo cirku lubil inu za njo sam sebe dau, deb taisto posuetu.

Žena ima možu podložna biti, koker je cirku Kristusu podložna. — — Lubezen, mir edinost, enu serce, ena misu ima med vama biti; eden drugiga težave inu butaro nosita, kir vaj oče Bog u veselju inu u žalosti, u dobroti inu u težavah ukupej imeti, dokler vaj ta časna smert po božje s. Volje izloče; — bodita tedej u usih nadlogah inu zupernostih vajga življenja uselej zuesta tovarša, inu pomagauca. — Koker pak is druženo močjo časno srečo išeta, tako se še bel perzadevajta eden drugiga bolšati, inu posuetiti — vaj dua inu celo hišo izveličati.

Vaj otroke, katere bota morebite dobila, za dar nebeški imejta — varite jih, koker en prav dragi vajem rokam izročeni žlahtni kamen — koker en prav imenitni dar. — Izredita jih keršansko, de bodo boga spodobno molile, erbi božije, inu uredni (nečit.) Jezusa Kristusa postali. Glejte! to je, h komer vaj zakrament zakona veže.

Ženen! Je še vaša posledna, stanovitna volja inu misu s to pričeočo Nevesto N: u stan s. zakona stopite, nje tud zakonsko zuestobo deržati, njo koker soje telu lubiti, njo rediti inu varvati; njo u nobenih zupernostih inu težavah zapustiti, ampak per nje bite, inu ostati, dokler vaj zadneč smert loči? — tok recite: JA

Nvesta! Je še vaša posledna, stanovitna, volja inu inu misu s tim pričeočim Ženenam N: u stan s. zakona stopite? njemo čast inu pomoč skazati u poštenih inu pravičnih rečeh podložna inu pokorna bite; njega u nobenih težavah inu zupernostih zapustiti, ampak per njemo bite inu ostati dokler vaj zadneč smert loči? tok recite: JA

K večim poterdeniju tega s. dela dejta še edin drugimo ženitne perstane, inu desne roke — Ego coniungo vas.... Uzemita perstan — ta vaj ima na zuestobo, katero ze eden drugimo oblubita, uselej spomniti de njo do smerti zuesto deržita: — In nomine....

Sprmenejne rok pomene, de udva pred Bogom inu keršansko sosesko, koker is persego poterdita, da nočta eden od drugiga jete, aku vama lih Bog kakšno težavo pošle, ampak de očta stanovitno dokler va; smert loči, skupej ostati. — Confirma hco.....

Vi pak u Kristusu izvoleni! de usega mogočni večni Bog tem pričeočim zakonskim ludem u njih zakonsku stanu sjo s. gnado, popolnema žegen, inu miren dougu ukup stamvanje, po letem časnim življenju pak to večno izveličanje dodeli: molite z mano en andohtlivi Oče naš: inu češena si Maria rekoč:

Besedilo je transkripcija izvirnika, ki ga hrani Zgodovinski arhiv v Celju — fond Zbirka graščine Podčetrtek, fasc. 1. Original je pisan v slovenščini, črke so gotske. Ker dokument ni datiran, sem se

obrnila na Nadškofijski arhiv v Ljubljani, kjer sem dobila naslednje podatke: „Besedilo je vzeto iz ljubljanskega obrednika škofa Antona Kavčiča (Rituale Romanum usibus diocesis Labacensis acomodatum, Labaci 1808), vendar je jezikovno včasih nekoliko popravljeno (povedano po gorenjsko), str. 172—178.

Začetni nagovor in sklepno opozorilo pa je iz prvega ljubljanskega obrednika škofa Kuenburga leta 1706 (enako tudi 1767); kar kaže, da so duhovniki kombinirali, kar se jim je glede nagovorov zdelo lepo in pametno ohraniti, pa morda v novem obredniku ni bilo več predvideno.” (Podatke je posredoval dr. France M. Dolinar)

IVANKA ZAJC — CIZELJ
Celje

RAZSTAVE

Iz mariborskega Večera in zagrebškega tednika Danas povzemamo dve oceni o razstavi Ljubljana po predzadnji modi, ki je bila od 19. 1. 1983 na ogled v Slovenskem etnografskem muzeju. Razstavo je pripravila sodelavka muzeja Tanja Tomažič.

Oceni o razstavi objavljamo brez komentarja, bralci pa boste lahko sami presodili upravičenost teh popolnoma različnih ocen. Obenem pa vabimo vse, ki so si razstavo ogledali, da posredujejo svoje mnenje o menda zelo kontroverznem dogodku v Slovenskem etnografskem muzeju.

OBLAČILA MEŠČANOV

V razstavnih prostorih Slovenskega etnografskega muzeja v Ljubljani je postavljeno prizorišče, ki oživilja predvsem ljubljanski čas med obema vojnama. Arhitekt Marjan Loboda je za razstavo z naslovom Ljubljana po predzadnji modi v muzejskih sobanah oblikoval promenadno ozračje, kar bi naj bila ustrezna scenografija za prikaz načina oblačenja ljubljanskih meščanov v letih pred prvo svetovno vojno do začetka druge. Ker pa pogled v to oblačenje ni zgolj splošnokulturnega tipa, temveč je specializiran na vid etnologa, ima promenadna razstavna slika seveda tudi ozadja, v katerih so postavljeni prizori, prikazujoči tudi način nastajanja modnih oblačil prebivalcev mesta Ljubljana. Za etnologa, ki se ukvarja z nošo, je brez dvoma pomembno tudi preučevanje tistih okoliš, ki so to nošo načrtovala, prevzemala in izdelovala.

Tako je sedanja razstava dosegla ozračje, ki je zgovorno, ilustrativno in avtentično; toda to ozračje je lahko tudi pomembna stopnja v preučevanju slovenske noše, kjer vse kaže, da se raziskovalna pota nekoliko razhajajo, kar je pa v sedanji fazi najbrž celo nujno in — dobrodošlo. Glede na to, da je mariborski Pokrajinski muzej že pred leti uspešno in strokovno odmevno ustanovil slovensko modno zbirko in ji posvetil dobro mero

strokovne ali raziskovalne pozornosti, se seveda nujno postavi vprašanje o smislu take zbirke še v drugem slovenskem muzeju. Seveda žurnalističen ali reportažni pogled na razstavo v Slovenskem etnografskem muzeju ne more odgovoriti na vse, kakor zapletena razmerja med posameznimi strokami, ki lahko s svojo strokovno pozornostjo zrejo na nošo, modo, kratka, na obleko. Gotovo pa si je mogoče misliti, da imata obe zbirki svojo upravičenost in da potemtakem lahko obstajata popolnoma utemeljno; le da jasne utemeljitve za zdaj še ni nihče izrekel. Zato je morebiti sedanja razstava tudi dobrodošla, saj bi se lahko definirali različni strokovni pogledi na človekovo obleko. Za zdaj je lahko jasno le to, da ljubljanska razstava preseneča zaradi svojega entološkega posega v meščanski sloj, kjer se je dotaknila mejnega področja, ki ga pa očitno že raziskuje mariborska modna zbirka, zanimajoča se za kulturnozgodovinske razsežnosti načina oblačenja.

Ljubljanska razstava o noši ljubljanskih meščanov sodi torej med tiste rezultate etnoloških raziskav, ki v sodobnem času v tej vedi že skoraj pretirano segajo zgolj po mestnem in meščanskem okolju. Kolikor je slovenska etnologija vse do šestdesetih let tega stoletja vse svoje strokovno zanimanje posvetila kmetijstvu, pravzaprav podeželju, in bila pri tem seveda nepopolna, v zaostanku za razvojem v svetu, toliko se je zdaj v svoji nenadni prebujenosti iz tradicije preusmerila v raziskovanje mestnega sveta in načina življenja slovenskih meščanov. Razstava Ljubljana po predzadnji modi je tudi dosežek takih pogledov, s tem pa ni rečeno, da je nepotrebna. V Slovenskem etnografskem muzeju je — nasprotno — zelo razumljiva in nujna, kajti po ne tako davnem prikazu slovenske kmečke noše sedanja razstava kompletira slovensko nošo, kakor je nastajala v različnih slojih prebivalstva.

V. V.
VEČER, 5. 2. 1983

URBANA ETNOLOGIJA PO PREDZADNJI MODI

Premik v raziskovanju, ki zelo veliko pove.

V Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani je bila te dni odprta razstava: Ljubljana po predzadnji modi, razstava, kakršne si ni mogoče predstavljati v kakšnem etnografskem muzeju zunaj SR Slovenije. Glejte, zakaj. Medtem, ko se etnologi v drugih naših krajih ukvarjajo s preslicami, rali in velikonočnimi pirhi, so slovenski kolegi, pa tudi zagrebški Inštitut za ljudsko umetnost razširili svojo dejavnost čez ruralne okvire.

Povsem pravilno so namreč sprevideli, da tradicionalno pojmovani etnologiji iz dneva v dan uha-ja dragoceno gradivo, ki ga bodo morali prihodnji rodovi potrpežljivo kopati iz različnih bunkerjev, zato da bi znanstveno obdelali nekaj, kar je del našega vsakdanjika ali vsaj ne tako daljne preteklosti. Z drugimi besedami, opazili so, da je življenje samo narekovalo tudi drugačno delitev kulture.

Sredi prejšnjega stoletja so se začele zelo korenite spremembe v strukturi vse družbe.

Novi množični mediji, nova delitev dela, novi običaji in življenjske potrebe prodirajo v vsako poro človeške zavesti. Ljudska kultura in ljudska umetnost sta popolnoma izrinjeni, vsaj iz teh naših civilizacijskih območij. Govoriti danes o ljudski umetnosti, pomeni govoriti o umetnosti v preteklosti. Tehnika in drugačna družbena struktura sta hitro in zanesljivo zabrisovali meje med vasjo in mestom in najbolj oddaljene kulture so se zblížale.

Schema, ki so jo pred še ne takoavnim časom vsilili sociologi kulture in po kateri je mogoče razločevati visoko umetnost od popularne in ljudske, se kaže neprimerna iz več razlogov. Takšna tridelna shema, kakor sta jo zastopala Arnold Hauser in Edgar Morin, je temeljila na trdnih mejah med družbenimi sloji ter med kmečkim in mestnim prebivalstvom.

Novi običaji: Morin vidi pri ljudski umetnosti sorodnost z arhaično kulturo, medtem ko pri popularni poudarja njen urbani značaj in njeno pripadnost inudstrijski kulturi. Tudi Hauser izhaja iz podobnih stališč. V jeziku ljudske umetnosti in sploh kulture imajo prevladujočo vlogo arhaične rudimentarne prvine, vsaka novost pa se le nezaupljivo sprejema in vključuje v proizvodnjo. Povsem jasno je, da se praksa, ki jo narekujejo nove življenjske potrebe, izmika tej in podobnim shemam.

V Jugoslaviji so to med prvimi doželi ravno slovenski etnologi in tako raziskujejo ne le umetnost in kulturo življenja kmečkega prebivalstva, ampak tudi primestnega in mestnega, ki je bilo še včeraj del vasi. Pa tudi prebivalstvo, ki je ostalo na vasi ima danes popolnoma nove potrebe in prevzema nove navade, tako da se bistveno ne razločuje od tistega v mestu.

Vendar pa bo treba še veliko let, preden bodo to doumeli tudi drugi etnologi, preden bodo ugotovili, da drmeš in polka, voz in ornamentalni vzorec na preprogi niso nikakršne avtohtone vrednote, ampak samo del proizvodnje, kjer se prepletajo vplivi različnih kultur. Ti pa so lahko na nek način tudi shematizirane, po svoje interpretirane prvine visoke, „elitne“ in popolnoma urbanizirane kulture.

Namen razstave Ljubljana po predzadnji modi je bil z oblačilnimi predmeti in sploh kulturo oblačenja rekonstruirati drobec preteklosti, obdobje od začetka stoletja do druge svetovne vojne. Avtorica razstave Tanja Tomažič, višji kustos Slovenskega etnografskega muzeja, je zaradi tega izbrala številne predmete — od spodnjega perila, spalnih srajc in kopalnih oblek prek srajc, moških in ženskih oblek in čevljev vse do klobukov in različnih okrasnih izdelkov modističnih salonov.

Avtorica je, zato da bi zaokrožila in izpopolnila podobo dogodkov, rekonstruirala tudi krojaške salone z vso spremljajočo opremo (kroji, lutkami za pomerjanje, likalniki, krojaškimi knjigami, modnimi časniki...) in razstavila številne povečane fotografije ljubljanskih sprehajališč, ki prikazujejo tudi standard ljudi in kulturo oblačenja. K dobremu vtisu gotovo veliko pomaga tudi izvrstna pos-

tavitev razstave, delo arhitekta Marjana Lobode. Zdi se mi celo, da bi razstava brez takšne postavitve precej slabše učinkovala.

Kulturni krog: Razstavljeni predmeti izpričujejo pripadnost Ljubljane srednjeevropskemu kulturnemu krogu. Natančneje, srečujemo se s tipičnim provincialnim okoljem, z vsemi značilnimi prvinami. Ljubljana je tako kot Zagreb, Pécs, Brati slava ali Gradec sprejemala pobude oblačilnih norm predvsem z Dunaja, od časa do časa pa so jih dopolnjevali impulzi, ki so jih pošiljali pariški modni kreatorji.

Po prvi svetovni vojni je Dunaj izgubil pomen, ki ga je imel prej, in to ne samo v politiki in kulturi, temveč prav tako tudi v modi. Ljubljanski mojstri in mojstrice so se zgledovali po prevzetih modelih in si jih prizadevali uskladiti s svojim okoljem.

Pri tem so se morali vsekakor ozirati na gmotne možnosti okolja, zoženo izbiro materialov, ki so bili praviloma uvoženi, in to največkrat iz dunajskih in praških tovarn. Našli pa so se v boljših salonih tudi lyonska svila, angleški tvid in inozemsko fino platno. Ta materialna plat modelov izdaja hkrati ekonomski in kulturni standard prebivalstva in solidno izobrazbo domačih mojstrov.

Vendar pa krojači niso šivali samo novih oblek. Prenajanje stare obleke in obračanje blaga na drugo stran sta bila njihovo običajno delo, tako da so v delavnicah dobivali zaposlitev tudi ljudje, ki so se ukvarjali izključno s pranjem in prekrojenjem stare obleke. Zanimiva je pot oblačilnih predmetov skozi družbene sloje. Obleka je bila namreč tudi plačilno sredstvo in tako so mestni prebivalci ponošene oblačilne predmete zamenjavali s kmeti za živilske izdelke.

V novem okolju se je meščanska obleka znatno spremenila in dobila nekatere „ljudske“ lastnosti. Iz takšnega ponovnega oblikovanja je zlahka mogoče odkrivati različne kulturne vplive na standardizirana kmečka oblačila. S krepitvijo industrije je prihajala vse bolj v rabo narejena konfekcijska obleka, in to najprej tista, ki so jo izdelovale dunajske in praške tovarne.

Promenada: Kultura oblačenja se je začela postopoma izenačevati, to pa je prikrivalo tudi družbene razločke. Vsako provincialno mesto, tako tudi Ljubljana, je imelo posebno ustanovo, imenovano promenada; ljudem tukaj ni šlo le za to, da so z razkazovanjem nove obleke obračali pozornost nase, temveč so sodelovali tudi v posebni obredni igri, ki označuje malomeščansko mentaliteto okolja.

Na tej razstavi ni izdelkov visoke mode. Tu se srečujemo samo z njenimi provincializiranimi inačicami. Dela visoke mode učinkujejo kakor izvirniki v visoki umetniški proizvodnji, kvalitetni in razmeroma maloštevilni konfekcijski modeli z oznako Cardina ali Armanija pa spominjajo na oštevčene in podpisane grafične liste in multiple.

Moda in oblačenje nasploh odkrivata posameznika in okolje, od koder prihaja in kjer živi. Tudi Saint-Laurent in Kenzo, Ted Lapidus in Sonia Rykel, včeraj Chanel in Lanvin so proizvod posebne družbe, v kateri so imena Picasso, Matisse. Klee ali De Chirico nekaj domačega in živo

navzočega. Od te in takšne oblačilne kulture so naši lokalni „butikarji“ tako daleč, kakor sta blagovnici Emona in Nama daleč od hiš Harrods, Selfridges in Galérie Lafayette.

Tako je danes in tako je bilo tudi včeraj. Ko ljubljanska razstava diagnosticira takšno stanje, se niti malo ne moti. Avtorici se je torej posrečilo rekonstruirati podobo ljubljanske preteklosti, kulturnega standarda tega mesta. No, prav tako pa je tudi opozorila, da je treba v etnološkem raziskovanju napraviti majhen premik, zato da bi zajelo nekatera mejna področja, iz katerih pa zelo veliko zvemo. Ravno ta premik je tudi največja vrednost te razstave.

ZVONKO MAKOVIČ

DANAS, št. 51/1983

Prevedla: Mojca Mihelič

POROČILA, ZAPISI

Janez Fajfar nam je poslal dopolnili h KRONIKI iz prve letošnje številke Glasnika:

— 12. marca 1983 je bil v Kovaškem muzeju v Kropi odprt nov etnološki del stalne muzejske zbirke. Avtorja postavitve sta tamkajšnji kustos—etnolog Janez Fajfar in asistent Oddelka za etnologijo pri FF dr. Zmago Šmitek.

— Od 22. aprila do 12. maja 1983 je potekala etnološka ekskurzija študentov po Kavkazu. Organizacija in izvedba ekskurzije je bila v rokah dr. Zmaga Šmitka, ki sta mu pomagala še Janez Fajfar in Silvo Torkar.

Janezu Fajfarju se za dopolnili najlepše zahvaljujemo. Poleg teh informacij pa je iz KRONIKE pomotoma izpadlo tudi obvestilo o 8. mednarodnem posvetovanju o raziskovanju ljudskih glasbil, ki je bilo od 5. — 11. 5. 1983 v Piranu. O tem posvetovanju smo dobili obširnejše poročilo Igorja Cvetka, ki ga objavljamo.

JAZ SEM MUZIKANT

Zapis ob 8. mednarodnem posvetovanju o raziskovanju ljudskih glasbil, Piran 5. — 11. maja 1983

V začetku maja se je v Piranu sestala študijska skupina za ljudske instrumente (Study Group on Folk Musical Instruments), ki deluje v okviru Mednarodnega sveta za tradicionalno glasbo (International Council for Traditional Music—ICTM) pod okriljem UNESCO.

Izbrani temi, ob katerih se je na tem posvetovanju prijavilo k diskusiji kar 25 referentov, sta bili „Glasbila iz otroškega sveta in njihovo razmerje do kulture odraslih“ in „Pomen medkulturnih procesov za zgodovino ljudskih glasbil“. Na prvo temo je po uvodnih besedah dr. Ericha Stockmanna, predsednika ICTM, spregovoril dr. Ernst Emsheimer, starosta evropskih etnomuzikologov. Za njim se je zvrstilo nekaj zanimivih referatov. Cajsa Lund (Švedska) je govorila o odnosu otrok in odraslih do otroških zvočnih igrac z arheološko-muzikološkega stališča. Njen referat se je po problematiki, ki jo je obravnaval, navezoval na izvajanja domačega referenta Igorja Cvetka, ki je spregovoril o glasbeno-instrumentalni ustvarjalnosti otrok v Sloveniji. Na kratko: vsak predmet, ki ga otrok uporablja zato, da iz njega izvljaka zvok (glasbo) je otroško glasbilo. To je otrokova zvočna igrača. V zgodovini se spreminja predvsem njena oblika, funkcija ostaja bolj ali manj ista.

Dr. Ellen Hickmann iz Hannovra je nato v zanimivi študiji opisala primere otroškega muziciranja na umetniških slikah starih mojstrov, dr. Gottfried Habenicht iz Friburga je govoril o ragljah in običajih v zvezi z njimi nekdanj in danes, dr. Ivan Mačak pa o otroških instrumentih na Slovaškem.

V okviru seminarja so v Križnem hodniku pripravili razstavo (postavila sta jo Julijan Strajnar in Ilonka Hajnal) otroških izdelkov obalnih vrtcev in šol (tema: ljudska glasbila.) Splošna ugotovitev udeležencev seminarja je bila, da je razstava zanimiv prikaz glasbene ustvarjalnosti otrok po Sloveniji in da druge podobnih izkušenj na tem področju nimajo. V Tartinijevem gledališču je bil nato koncert z naslovom „Jaz sem muzikant“, srečanje z mladimi godci, pevci in lutkarji — lepo doponilo prvemu delu piranskega posvetovanja.

O drugi temi so na piranskem simpoziju spregovorili številni znani etnomuzikologi: dr. Barlint Sárosi iz Budimpešte o večjezični ciganski godbi v Transilvaniji, dr. Rudolf Brandl (Göttingen) s sodelavci o ljudskih ansamblih, ki vključujejo klarinet, med Orientom in Balkanom, ter dr. Ludwik Bielawski (Varšava) o brumbasu in lončenem basu v Prusiji v poljski in nemški ljudski tradiciji.

Domačo etnomuzikologijo so zastopali Krešimir Galin (Zagreb) z referatom o stratigrafiji ljudskih aerofonov na Hrvaškem kot rezultatu medkulturnih procesov, dr. Zmaga Kumer iz Ljubljane (ISN ZRC pri SAZU) je ob izidu svoje nove knjige „Ljudska glasbila in godci na Slovenskem“ podala pregled slovenske ljudske instrumentalne glasbe, referat Julijana Strajnarja o pritrkavanju pa je dopolnil ogled te slovenske posebnosti na zvoniku piranske cerkve.

Strokovna ekskurzija udeležencev posvetovanja v Grožnjan in Buzet se je končala v Humu s prikazom istrske folklorne ustvarjalnosti. Za udeležence je bila ta prireditve svojevrstna glasbena poslastica.

Poljska muzikologa Eva in Piotr Dahlig (Varšava) sta vsak s svoje strani osvetlila ljudska inst-

BULLETIN OF SLOVENE ETHNOLOGICAL SOCIETY 1983 2

CONTENTS OF THIS ISSUE

— On account of financial difficulties, the Bulletin is not in a position to fulfill the plan of its thematic issues. Only the fourth of this year's volumes will be complete as to its contents, whereas the second and the third volumes will, for the most part, contain informative material and reports on work in the line and individual ethnological articles.

— Unemployment is a problem faced by ethnologists all over the world, including in Western Germany. The first article in the Bulletin is dedicated to this very problem. The article on unemployment of ethnologists in Germany, written by Hans Joachim Hugo, is taken over from FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG (August 22, 1983). The article „Zu viele studieren Völkerkunde (Zum Arbeitsmarkt der Ethnologen)“, translated for the Bulletin by Janez Fajfar, is an interesting one also for certain methodological views of German ethnologists, for an unemployed German ethnologist declared: „One of the last unexplored peoples are we ourselves and it is most probable that this research will be done by the others“. It is obvious that herewith he had sociologists in mind. Our intention with this article was to initiate among Sloven ethnologists a discussion on unemployment of ethnologists and tasks of the profession.

— One of the fundamental tasks of our magazine is also getting our ethnologists acquainted with works of our experts. Ethnological bibliography was regularly being published in our magazine also before, whereas there is no such bibliography yet for the past few years. Today we are publishing only the bibliography of theses (diploma — and seminary works) prepared by students in the Department of ethnology of the Faculty of Philosophy and Letters in 1982. This bibliography is classified in accordance with the standard order: 1. Material culture (general, hunting and fishing, handicraft, trade...), 2. social culture (associations, interethnic relations, general, minorities, emigration...), 3. intellectual culture (general, theatre...), 4. ethnological monographs of local and regional communities, and 5. theses dealing with general ethnology (museumology, explorers, interdisciplinary research...). In addition to these, there are 52 shorter theses-reports on the subject of Disintegration and the Degree of Preservation of Traditional Culture written by freshmen students within practical exercises in general ethnology in 1982.

— In the section entitled **Popular Medicine** we continue with publication of books on medicine dating to the previous century. The matter in question is a manuscript or copies of instructions for medical treatment used by Slovenian popular physicians in bygone centuries. Ethnomedicine, however, is not only a matter of the past, for this unofficial, unscholarly medicine is still very popular nowadays. In this issue we are therefore publishing the instructions for treatment of cancer, sent to us by our reader Irena Šumi, that she was given by saleswomen in a Ljubljana grocery store this year.

— In the section **Sources and materials** we are publishing the text of the church wedding ceremony that has officially been used in Slovenia since the 17th century. The text in question is a transcription of the original document kept in the Historical Archives in Celje, fund Mansion of Podčetrtek, map 1. The original is written in the Slovenian language and with Gothic characters. The text and comments on it were contributed by Ivanka Zajc.

— In the section **Exhibitions** some more space than usual is dedicated to the exhibition of the Slovenian Ethnographic Museum under the official title „Ljubljana after the before-the-latest fashion“ that was opened on January 19, 1983. This exhibition was prepared by a museum collaborator Ms. Tanja Tomažič and presents the clothing fashion of dwellers of Ljubljana in the period between the two world wars. While the exhibition was still under preparation, a discussion was started on whether the treatment of (recent) wear and fashion was the domain of research of ethnologists or historians of art. Moreover, there was a permanent topic of discussion (raised chiefly by non-ethnologists) whether the contemporary life style belongs to the sphere of activity of ethnologists or not. The exhibition therefore aroused great interest: among experts because of professional matters and problems, and among citizens of Ljubljana (especially senior ones) for its evoking of nostalgia and memories of „good old“ days.

From the Maribor newspaper „Večer“ we have reprinted the review „Garments of the Townsfolk“ written by the ethnologist V. V. He evaluates the exhibition with a certain degree of scepticism and reservedness because he sees no real significance of it as there already exists a professionally arranged exhibition of Slovenian fashion in the Provincial Museum in Maribor. He views the groundlessness of the exhibition in Ljubljana through the prism of his profession, for he calls attention to unsettled circumstances (division of tasks) within individual branches of science, e.g. between ethnology, history, and sociology. V. V. is surprised at the Ljubljana exhibition also because it is an ethnological intervention into the middle class. (In the opinion of a part of ethnological school in Slovenia the town, the middle classes and the contemporary life still do not belong to the sphere of activity of ethnology). This critic reproaches modern Slovenian ethnology for an excessive intervening with urban and middle class environment.

A contrast to this critique is an evaluation presented by Zvonko Maković from Zagreb. His evaluation, which bears the title „Urban Ethnology“ is translated from its original published in the Zagreb weekly „Danas“.

Zvonko Maković maintains that the above-mentioned exhibition represents a significant and communicative shift in ethnology. He says that it was possible to organize such an exhibition only in Slovenia, for in other Yugoslav republics the object of interest of museumologists-ethnologists are mainly distaffs, ploughs and Easter eggs, and even these in rural environment only. The above critic states that Slovenian researchers are aware that traditionally conceived ethnology is losing valuable material from day to day and that future generations will have to collect and discover it all over again in order to give

a scientific treatment to something that is part of our everyday life. The author is enthusiastic about the exhibition also because Slovenian ethnologists managed to break with it the improper scheme, imposed by culture sociologists, according to which it is possible to distinguish between high art and folk and popular one. This scheme namely strengthens the firm limits between social classes and between rural and urban population.

The editorial staff of the *Bulletin* has decided to publish the two different evaluations of this exhibition in order to incite all Slovenian ethnologists and experts from other fields of science (history, sociology) to reflect upon the place, role and subject of modern Slovenian ethnology. Our aim herewith is to continue, expand and scientifically elucidate certain unofficial discussions begun already before the opening of the exhibition. At the same time we wish to present today's ethnological orientation to representatives of other professions and the public at large.

— In the section entitled **Reports and records** there are two supplementary reports to the *Chronicle* published in the issue No. 1 of the *Bulletin*.

In the article „I Am a Musician” Igor Cvetko gives an account about the Eighth International Conference on Folk Musical Instruments held from May 5 to 11, 1983 in Piran. This was the meeting of the Study Group of Folk Musical Instruments which functions within the International Council for Traditional Music (ICTM) under the patronage of the U.N.E.S.C.O. On the agenda of the Conference there were two topics: 1. Children's musical instruments and their relation to the culture of adults, and 2. The significance of intercultural processes for the history of folk musical instruments. There were 25 participants from the Federal and Democratic Republics of Germany, Italy, Austria, France, Czechoslovakia, Hungary, Sweden, Poland, Finland, the U.S.A., Yugoslavia, etc. The Conference was presided by the president of ICTM Erich Stockmann from Berlin (GDR), whereas the organization and realization was carried out by ethnomusicologists from Slovenia (Zmaga Kumer, Igor Cvetko, Julijan Strajnar). On this occasion, Slovenian ethnomusicologists organized also an exhibition of children's drawings and instruments on the subject of folk musical instruments.

The other article was contributed by Marko Terseglav and bears the title „Protection of Cultural Heritage”. It is a representation of the U.N.E.S.C.O. campaign for preservation of folklore and efforts made by Yugoslav authorities in compliance with this campaign. The author first gives an account of the meeting of the committee of government experts on folklore preservation held from February 22 to 26, 1982 in Paris and cites the recommendations of the said committee. Among them there is also a desire to compile an international register of folk creativeness and a system of synoptic tables to be sent to all member states. The first step in elaboration of this register of data is certainly the register of international institutions that collect and keep the material on folk culture. The bearers of this campaign in Yugoslavia are the Croatian Ethnological Society and the Institute of Folklore research in Zagreb that have already sent to societies in each republic a questionnaire by means of which they intend to obtain an accurate list of institutions. The campaign is already under way and the answers to questions are being processed by the computer centre in Zagreb. The whole campaign is expected to be over toward the end of this year. A Yugoslav publication, i.e. a register of institutions is planned to be published next year. The campaign as a whole is conducted by dr. Dunja Rihtman-Avguštin from Zagreb who is a representative of Yugoslavia on the U.N.E.S.C.O. committee of experts. It was also herself that explained the purpose of the whole campaign to all societies in their respective republics.

Representatives from Slovenia met their colleagues from other Balkan countries at a symposium on folklore in the Balkans held in July this year in Ohrid (Macedonia) to discuss the possibilities of joint cooperation at planning of the Balkan register of institutions to be elaborated in accordance with uniform criteria.

This section ends with the article written by Mojca Ravnik: „Tivoli and Ethnology” which is published in whole in the *Bulletin*.

— In the section **Book reviews and reports** dr. Slavko Kremenšek presents us a review of „Marriage and Family with Yugoslav Peoples” (*Brak i sem' ya u narodov Jugoslavii*), a book written by Julijan V. Bromley and Margarita Kašuba. The reviewer welcomes this book also because of the scarcity of similar works dealing with this subject matter and because, on the other hand, Slovenian works with a comparative approach to this problem as to Yugoslav space are even fewer in number.

Marko Terseglav reviews the book of a Zagreb folklorist Tvrtko Čubelić „On the Tracks of Oral

Popular Creation". It is a collection of studies, essays and reviews that Čubelić published between 1944 and 1982 in various Yugoslav technical publications.

Mojca Ravnik gives us an account of one of the monographs published by Slovenians living in Italy on the occasion of giving schools names of famous personalities. The present monograph, entitled „It Used to Be this Way with Us" was written on the occasion of giving the Slovenian school in Barkovlje near Trieste the name of a Slovenian writer Fran Finžgar. In her report Mojca Ravnik described a part of the cultural and publishing activity of Slovenians living in Italy and called attention to this book also because it contains a series of ethnologically relevant data and material. Besides, this book emphasizes elements for an eventual later and more systematic ethnological monograph of these places. This section ends with Marko Terseglav's presentation of Alenka Goljevšek's book „Myth and Slovenian Folk Song". The author of this book is a philosopher and the problem of myth is therefore dealt with in a philosophical framework. Dealing with the problem of myth, the author takes into account also ethnological standpoints, whereas presumptions and theses are philosophic by character. This is also the reason why the reviewer warns against jumping to certain conclusions that could be avoided by applying ethnological methods.

None the less, the reviewer considers this book an important one, for it delves into the dark depths of mythology and is at the same time one of the rare integral works on Slovenian mythology.

TIVOLI AND ETHNOLOGY

Outside the framework in which ethnology finds its self-confirmation, during the past year Ljubljana has been the scene of some interesting events, stirred up by the ethnological way of thinking, that are ethnologically interesting in themselves. It was the matter of efforts for preservation of the famous Tivoli park in Ljubljana. The contents, reactions to and consequences of these events have offered ethnologists an interesting and concrete example of applicability of ethnology for solving general social problems. The purpose of this article is to stress the importance of the role assigned to ethnology in these circumstances and of ethnological significance of the latter.

It all began early last spring when a barely noticeable article in the daily „Delo“ announced a reconstruction of Tivoli by stages. The article enumerated a series of proceedings that were going to be done, among them the removal of a number of paths, reinforcement of paths by means of slabs of concrete, installation of plastic lampposts with transparent glass shades, placing of statues, etc. The call for the necessity of all these changes was founded on empty talk about inattractiveness of the Park such as it is today.

Fortunately, this newspaper article did not go unnoticed. Soon afterwards a long article written by Damjan Ovsec was published in the Delo's Saturday supplement under the title „Tivoli yesterday, Tivoli today... and never again?“ with the subtitle „It is not only the Park that is deteriorating, but also the knowledge of what a park at all is“. In this text, accompanied by a photograph of Tivoli, the author spoke about some overlooked, neglected, yet very important facts. Relying on his good knowledge of the function this park has had in the life of the past and present generations in Ljubljana, he pointed out to its essential components (earth, sand, plants, water, air, light) and the cultural and existential meaning of its in details cultivated entirety. He demonstrated how senseless were the arguments for the construction of unnecessary objects, seeing that many things that already exist in the Park have dilapidated owing to negligence (e.g. the boat-house, the statue of a baroque boy situated near the fountain in the Tivoli castle park, paths, trees, flower beds).

This writing remained unanswered by those who are responsible for the Park. Instead, its authenticity was confirmed by letters to the editor and it was soon evident that people were very much concerned about the fate of the Park in spite of the fact that public opinion was much too often paid no attention to precisely in matters concerning Tivoli.

It was apparent that, due also to bad experience in the past, people were becoming increasingly aware of the Park's vital importance acting as a counterbalance to a noisy and concrete and exhaustfilled urban space. This was corroborated also by mass participation in public opinion manifestations like the lecture given by Damjan Ovsec within the Free Cathedra programme at the Faculty of Philosophy and Letters, and the public display of projects in Ljubljana's Modern Gallery in June last year.

A joint session of the Municipal Committee of Town Planning and Environment Protection, Committee of Town Planning, Communal Infrastructure and Construction Affairs of the Municipal Assembly of Ljubljana-Centre, Committee of Urban Space Organization and Environment Protection of the Municipal Assembly of Ljubljana Vič-Rudnik was held in June. Among other things, it was decided that the draft of the reconstruction of Tivoli, which was on display in Modern Gallery, „should be turned down for its inconsistency with the general town planning project, with principles of natural and cultural heritage protection, and with the so far unadopted ideas for the reconstruction of Tivoli“ and that „Tivoli's natural and cultural heritage should be valued in accordance with the new Law on natural and cultural heritage, which should represent a new basis for all further measures to be brought in connection with maintenance and complementary encroachments...“ It was also agreed that „the planned reconstruction of the street Pod Turnom (Under the Tower) should be done in macadam“. (Municipal Assembly of the City of Ljubljana, Municipal Committee of Town Planning and Environment Protection, June 21, 1982).

In December last year an essay on Tivoli written by Damjan Ovsec was published in the 60./61. jubilee issue of the Architect's Bulletin, the organ of the Ljubljana Architects' Association. This is so far the most extensive text written about this Park and contains all the important data on its development and its present condition, on architectural features of the existing objects in the Park, on people that helped create it, its visitors and its flora and fauna, in brief, on the way of life connected with and moulded by Tivoli. It is also a document about the endeavours for its preservation.

This essay is made up of the following chapters: A brief survey of general history of parks in some European countries; A word about green spaces and parks in Ljubljana in the past; From the history and life of the city park — The origin of the word „Tivoli“, The origin of the word „Rožnik“, The Tivoli pond, Vaclav J. Hejnic and the development of classical Tivoli, Something about the Tivoli workers, The Čad Inn and the Bellevue Hotel, The promenade, Animals of the Tivoli Park, Gardening in Tivoli in the period between the two world wars, The architect Jože Plečnik and Tivoli, Children's playgrounds, Recreation activities in Tivoli, Statues in Tivoli, Some more chronological details about municipal gardening; Closing word; Documentation on the events concerning Ljubljana's Tivoli Park.

Each chapter is followed by an exhaustive list of sources and bibliography and documented by old photographs of parts and details of Tivoli. They are a striking evidence of the former level of maintenance of the Park and its function and reveal a great deal of what today people miss in it most and what is the duty of those who should be in charge of city planning and organization. In each copy of this issue of the Architect's Bulletin there is a special supplement — a poster with reproductions of twenty-three old picture post-cards of Tivoli.

The events concerning Tivoli were extremely interesting from the ethnological point of view. They were characterized by mass participation in public opinion manifestations, especially by its age structure. There were two predominant age groups: the youth and the older generation attending these manifestations. This disproportion in age structure reflected socio-cultural and intellectual-cultural relations in social division of labour, disposition of power and possibilities of decision-making and hereby also in a different conception of life and its habits. It is understandable that technocracy was opposed by arguments that were brought forward by ethnologists and that resulted from the way of life, as well as by arguments presented by the public.

Ethnology as a science was never in the lime-light of these events, for the values advocated by Damjan Ovsec were given large support especially by the citizens of Ljubljana, nor did ethnology occupy a central position in Damjan Ovsec's writings because they were interdisciplinary by character. Distinctly ethnological was the manner of synthesizing of data from various professional spheres, whose purpose was the argumentation of the way of life.

What will really be going on in Tivoli is, of course, still a mystery, for, quite often important information is not made public at all or is released too late and in a confused manner. However, a great deal has been achieved in connection with Tivoli, and in this very case ethnologists were able to observe the usefulness and applicability of their profession and its knowledge expressed at the right moment. Ethnologists' endeavours to help solve the problem of maintenance of Tivoli and Ljubljana's green spaces, and deal with some other town planning problems, that are not going to be mentioned in this text, have demonstrated that certain institutions in Ljubljana which are concerned with the city's problems in one way or another cannot keep avoiding the assistance of ethnology, especially not its branch called town ethnology.

It should be noted that it is only lately that ethnology has been successfully taking an active part in solving the city's problems at all levels where, until recently, only architects (e. g. planners, town planners, etc.) and occasionally also sociologists and historians of art were invited to participate. Desires and requests for cooperation with ethnologists, expressed by some institutions in Ljubljana, prove that ethnology has become a markedly applied science that is indispensable for interdisciplinary solving of problems in the contemporary society.

When, for the first time since the war, a special commission (Commission for the city image) of the Committee of Town Planning, Communal Infrastructure and Construction Affairs of the Municipal Assembly of Ljubljana-Centre was set up this year, its founder promptly turned to the Slovenian Ethnological Society to delegate one of its members to the said Commission. The Society delegated Mr. Damjan Ovsec.

Ethnologists were invited to cooperate also either as experts/advisers or members of various commissions or competition juries in the work of the commission whose task was to find a new location for the Museum of National Liberation Struggle and which put up for competition also the new organization scheme of the Tivoli Park and Šišenski hrib (Šiška hill); they were also members of the commission in charge of the organization of the central market place, permanent and mobile sales stalls and traditional chestnut vendor's huts, etc. The said commissions worked for the clients like the Sanitation Enterprise of Ljubljana, the Architects' Association of Slovenia, the Designers' Associations of Slovenia, Committee of Town Planning, Communal Infrastructure and Construction Affairs of the Municipal Assembly of Ljubljana-Centre, etc.

MOJCA RAVNIK

FOLK ART IN UPPER CARNIOLA

Success of Slovenian Museum Ethnology in Austria

In the Kittsee castle, not far away from Vienna, a great representative exhibition under the patronage of the Austrian Federal Ministry of Science and Research was held in the summer of 1981 under the title **Folk Art in Upper Carniola**. Although two years have passed already since this important achievement of Slovenian museum ethnology, we consider it appropriate to inform about it also the readers of the *Bulletin of the Slovenian Ethnological Society*.

The material for the exhibition was contributed by the Museum of Upper Carniola in Kranj (departments of ethnology and history of art), Museum of Apiculture in Radovljica, Museum in Kamnik and the Slovenian Ethnographic Museum in Ljubljana. There were displayed 217 exhibits from the field of settlements, architecture, interior furniture, holidays and work. The material as a whole was evaluated chiefly from the point of view of history of art, which means that information on individual exhibits was conveyed to visitors for the most part without suggestive connection with a broader environment. An exception was the representation of the interior of farmhouses where plastic design was shown in its expressive as well as its decorative and applied component. A novelty was the comparison between the so-called lower stratum of church art, which flourished in Upper Carniola already in the 15th century, and between popular, self-taught people's art. A similar comparison was made by the authors of the exhibition also in the field of painting-decorated furniture of the 19th century. A neatly designed catalogue with numerous illustrations contains a professional explanation written by dr. Gorazd Makarovič, the chief authority on Slovenian folk art. He skilfully combines the displayed exhibits with factual data that are not evident from the exhibits themselves. He concludes that, speaking of folk art, ethnic boundaries do not mean a delimitation. „Folk art of Upper Carniola belongs to the class of folk art typical of the Alpine countries. Similar living conditions and cultural links produced similar results and similar formal tradition.”

Our exhibition was given a favourable review by Austrian media (press, television). However, this is not the only reason to give a favourable opinion on the breakthrough of Slovenian museum ethnology abroad. Its success is due largely to a well organized team work and a high museological value of the exhibition, which must remain the principle of all our future communications with the neighbouring as well as with other cultural spaces in the field of museum ethnology.

NAŠKO KRIŽNAR

SLOVENIAN ETHNOGRAPHIC FILM — FILMOGRAPHY 1905—1980

Naško Križnar: Slovenski etnološki film. Filmografija 1905 — 1980. /Slovenian Ethnographic Film. Filmography 1905 — 1980. Ljubljana, Slovenski gledališki in filmski muzej 1982. 145. str.

A few months ago an interesting book was published on the history of Slovenian ethnographic film since 1905.

The edition of filmography would not be a peculiarity if it were not for the fact that a selection of films which are universally applicable to a branch of science, in this case to ethnology, has been made for the first time.

The author Naško Križnar, an ethnologist from Nova Gorica, included into this book all available film records that have been made in Slovenian ethnic space and treat subjects of folk culture and way of life.

The appearance of filmography comes at the right moment, for ethnologists have been missing such a manual for a long time. Film records of everyday reality in the present and the past are an excellent document of the way of life. Such sources of information were, however, not sufficiently employed by ethnologists. The author of filmography in its introduction therefore rightly wonders if in the future ethnologists will make better use of the visual material offered by Slovenian documentary film. The experience has so far shown that they did not frequently use photographic cameras in their work. There are a few exceptions only among research institutions like Musical Ethnographic Institute, Institute of Slovenian Ethnography of the Slovenian Academy of Science nad Art and Department of Ethnology of the Faculty of Philosophy and letters in Ljubljana, and, among provincial museums, Goriški muzej in Nova Gorica. An honourable mention deserves the Ljubljana Radio and Television Network which has made the majority of films that are of special interest to ethnologists although this was often not its original intention. Numerous films with ethnological subjects were made chiefly by amateur photographers and professional film makers who took folklore subjects as a material necessary for the realization of their ideas and ambitions.

The mere fact that, according to modern ethnological criteria, ethnologic filmography comprises 795 films proves that henceforth ethnologists will not find it possible to treat the film medium as but a decoration of their research work. Film as a medium will have to be included into every significant ethnological research, for only a motion picture can show the plastic image of life in time and space. Film- and photographic camera, as well as tape recorders, will thus have to become an important methodical resource in their field work.

Let us mention the example of Jakac's records on folklore groups, national costumes, folk dances, fairs, pilgrims, home industry and architecture of White Carniola (Bela Krajina) as well as the „proščenje“ annual festival at the Three parishes church in Metlika that are today a unique and rare documents of the time before the Second World War. Such a film document can be used by ethnologists as a good source for reconstruction of the way of life and ascertaining the dance patterns, dressing fashion, nutrition habits, essence and course of particular folk games, social class divisions, etc. Besides the register of films, Slovenian filmography includes also an index of film titles, a thematic index (organized in accordance with ethnologic systematization), and an index of names and producers.

The book furnishes clear evidence that a majority of films made so far deal with trade, handicraft, home industry, traffic, annual customs, performances and festivals, dances and folklore groups, researchers and collectors. Certain ethnologically interesting and important subjects, however, have so far remained entirely untreated, undocumented, and unrecorded on film.

For Slovenian ethnologists and all amateur- and professional film-makers the edition of ethnologic filmography means the acquisition of a manual which shows them how much has been done so far and especially what still has to be filmed in order to leave to posterity a relatively complete image of folk culture phenomena and of today's way of life. This is precisely also one of the principal tasks communicated by the author in his one-hundred-and-fifty-page work that should not remain overlooked by ethnologists and film-makers.

The book was published by the Slovenian Theatre and Film Museum in Ljubljana and Goriški muzej in Nova Gorica. All data on films listed in it as well as the foreword and instructions are translated into English. The book is a bilingual one.

ANDREJ DULAI

umenta oprekelj in violino na Poljskem, dr. Ludvik Kunz (Brno) pa fenomen gosli v srednji Evropi in med zahodnimi Slovani.

Trije referenti (dr. Max Baumann, Bamberg, Urula Reinhard, Berlin in Leisiö Timo, Tampere) so v nadaljevanju govorili o južnoameriških strunskih glasbilih iz pred in pokolumbijskega časa, o stalnem in spremenljivem v igri in petju turškega ašika in ljudskih pihalih na Finskem in v Karelji. Zanimiv je bil prispevek dr. Roksande Pejović iz Beograda, o medkulturnih vplivih v južnoslovanskem prostoru, kakor jih lahko razberemo iz fresk in slik, ki prikazujejo ljudske instrumente na tem geografskem področju. Še trije referenti so v okviru dogovorjenih tem vsak po svoje razmišljali o nekaterih vzporednih področjih, ki jih vključuje etnomuzikologija: etnolog dr. Gian Paolo Gri iz Vidma o problemu tradicionalnih glasbil v industrijski družbi, profesor Fredric Liebermann iz Seattle (ZDA) pa o zvoku kot stranskem pojavu v kulturi in družbi. Seminar je zaključil prof. Tiberiu Alexandru iz Bukarešte s predavanjem o kronološki in zgodovinski pojavnosti ljudskih instrumentov s posebnim ozirom (tudi) na likovne in jezikovne vire preučevanja glasbil in njihovih sestavnih delov. Ob njegovem referatu se je med udeleženci posvetovanja razvila zanimiva razprava o povezanosti romunskega kulturnega prostora z drugimi, predvsem južnoslovanskimi.

Za petdnevni mednarodni posvet etnomuzikologov v piranskem hotelu Punta lahko rečemo, da je bil uspešen. Organizacija simpozija je bila po mnenju vseh na izjemni ravni. S strokovnega stališča je prinesel prikaz nadaljevanja intenzivnega iskanja na področju preučevanja ljudskih glasbil, tako poglede tistih, ki so predstavniki tradicionalnega v etnomuzikologiji, kot tistih, ki svoja razmišljanja vodijo po poteh večdisciplinarnosti in tudi po prispevku mlajših, ki so se vključili v delo ICTM.

Prvič so bili na posvetovanju med 50 udeleženci iz 15 držav Evrope in Amerike navzoči predstavniki sosednje Italije, ne nazadnje zaradi večletnega sodelovanja ISN in Sekcije za glasbeno narodopisje iz Ljubljane z italijanskimi kolegi.

Zanimivo in razveseljivo je dejstvo, da je praktično ves Piran v času seminarja živel s svojimi gosti — od otrok, ki so risali po pločniku ob svetilniku na Punti, do piranske mestne skupščine, ki je priredila topel sprejem za udeležence posvetovanja.

Pomemben delež pri realizaciji piranskega posvetovanja je prispevala SOZD Elektrotehna, DO „Melodija“ — tovarna glasbil in učil Mengeš, ki je organizatorje denarno podprla. Sodelovanje KUD „Karol Pahor“ — Piran, VVZ in osnovnih šol obalnega področja pa je omogočil velik del vzporednega programa te prireditve.

Pokrovitelj letošnjega posvetovanja v Piranu je bila Slovenska akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani in njena Sekcija za glasbeno narodopisje Instituta za slovensko narodopisje pri Znanstveno-raziskovalnem centru akademije.

IGOR CVETKO

ZAŠČITA KULTURNE DEDIŠČINE

V začetku julija je bilo v okviru bienalnega simpozija o balkanski folklori na Ohridu tudi posvetovanje o zaščiti folklore, registraciji folklornega gradiva in njegovi računalniški obdelavi. Akcija, ki jo je v začetku letošnjega leta v Jugoslaviji sprožilo Hrvaško etnološko društvo, je bila na Ohridu predstavljena še zastopnikom drugih balkanskih držav, ki bodo v prihodnje sodelovale pri enotni registraciji folklornih ustanov in gradiva pod okriljem Unesca. Potek ohridskega sestanka in celotne akcije HED predstavljamo s kratkim historiatom tudi slovenskim etnologom, ki naj bi se (ali pa so se že) vključili v akcijo.

Od 22. — 26. 2. 1982 je bil v Parizu sestanek komiteja vladnih izvedencev za zaščito folklore. Sestanka se je udeležilo 44 držav članic Unesca, 6 držav opazovalk, 15 mednarodnih nevladnih organizacij pa je v Pariz poslalo svoje zastopnike. Jugoslavijo je na tem sestanku zastopala dr. Dunja Rihtman—Avguštin, direktorica Zavoda za istraživanje folklorizma iz Zagreba, ki je tudi članica Komiteja vladnih izvedencev za zaščito folklore. Aktivno je sodelovala na pariškem posvetovanju, saj so bili nekateri njeni predlogi za definicijo folklore vnešeni tudi v sklepni dokument posvetovanja.

Cilj pariškega posveta (navajam po Biltenu jugoslovenske komisije za suradnjo s Unescem, 2/1982) je bil, da se na interdisciplinarni osnovi in po enotnih izhodiščih analizirajo različni vidiki folklorizma in ljudske tradicionalne kulture. Izhodiščna točka razprave je bil osnovni dokument, ki ga je pripravilo tajništvo UNESCO iz odgovorov držav članic na vprašalnik iz l. 1981. Tu so zbrane izkušnje, problemi in različna praksa držav članic pri zaščiti folklorizma.

Pariški sestanek je najprej podal definicijo folklorizma, ki so jo oblikovali udeleženci sestanka, da je namreč folklorizma (v širšem smislu ljudska kultura) skupno usmerjena in na tradiciji temelječa stvaritev skupine ali posameznika, ki odraža družbeno stremenje in temu ustrezno izraža kulturno in družbeno identiteto. Vrednote in standardi se prenašajo ustno ali s posnemanjem ali na kakšen drug način. Unesco ugotavlja, da je folklorizma celosten del kulture sveta in je živ pojav, ki je podvržen spremembam in razvoju. Pojavne oblike folklorizma vključujejo razne vrste narodne, etnične, regionalne, često sinkretične tradicije, ki morajo biti znanstveno podprte glede na stanje in delokrog družbenih in kulturoloških raziskovalnih disciplin. Morajo biti arhivirane, objavljene in uporabljene pod posebno zaščito na narodni in mednarodni ravni.

Prav zaščita folklorizma je bila osrednje vprašanje pariškega posvetovanja, ki vsem državam članicam priporoča, da mora biti folklorizma kot intelektualna lastnina skupno zaščitena za skupnost (tako družinsko, regionalno, narodno, etnično, versko...), katere identiteto izraža. Izrazne oblike folklorizma obsegajo jezik, književnost, glasbo, ples,

mitologijo, rituale, verovanja, običaje, obrt, arhitekturo in druge umetnosti in vedenja.

Zato izvedenci priporočajo še, da se v okviru Unesca najprej oblikuje in izdela mednarodni register ljudske ustvarjalnosti — kulturne dediščine in da se za to napravi model preglednic, ki bodo poslani vsem državam članicam. Države članice pa oblikujejo sistem za indentifikacijo in zapisovanje tako, da bi lahko izdelale register folklornih podatkov.

Prvi korak pri izdelavi registra podatkov je prav gotovo pregled in register ustanov, ki zbirajo in hranijo gradivo o ljudski kulturi. V Jugoslaviji je bil ta korak že storjen, saj sta HED in Zavod za istraživanje folklor iz Zagreba v začetku letošnjega leta razposlala vprašalnice vsem republiškimi etnološkim in folklorističnim društvom. Slovensko etnološko društvo je vprašalnico takoj poslalo vsem etnološkim ustanovam v republiki, etnološkim oddelkom pokrajinskih muzejev, zavodom za spomeniško varstvo ipd. Na vprašalnico smo ponovno opozorili v prejšnji številki Glasnika. Kljub temu pa nam je do zdaj nanje odgovorilo le 40% anektiranih. Vprašalnice in odgovori se stekajo v SRCE (Sveučiliški računski centar) v Zagrebu, kjer odgovore računalniško obdelajo. S tem se je v SRCU začela ustvarjati banka etnoloških podatkov za Jugoslavijo.

Cilj akcije je najprej izdelati register ustanov, ki hranijo in raziskujejo folklorno gradivo, nato pa ta register izdati v knjižni obliki, kakor je to za skandinavske države že naredil NIF. Seveda bo taka jugoslovanska izdaja uresničena le, če bodo vse ustanove po republikah odgovorile na poslano vprašalnico. O tem je tekla beseda na sestanku junija letos v Beogradu (sestanke se je iz Slovenije udeležil Marko Terseglav) in julija na Ohridu (iz Slovenije sta bila navzoča. Zmaga Kumer in Marko Terseglav). Na Ohridu je bila akcija še enkrat predstavljena vsem republiškimi predstavnikom. Poudarjen je bil pomen sodobne etnološke in folkloristične dokumentacije. Pokazalo se je, da Jugoslavija na tem področju močno zaostaja za drugimi državami, za kar ni vedno kriv le denar, ampak tudi nedelavnost. Skrajni čas je, da akcija steče. Na Ohridu smo govorili tudi o večjem, balkanskem registru ustanov in gradiva. Zastopniki balkanskih držav so bili mnenja, da je akcijo treba izvesti čimprej in po enotnih kriterijih. Dr. Dunja Rihtman—Avgustin je vse udeležence seznanila z načrtom in nalogami za etnotno dokumentacijo, predstavniki drugih balkanskih držav pa so se obvezali, da bodo do konca letošnjega leta poslali svoje odgovore in pripombe. Zato mora tudi Jugoslavija do konca leta imeti podatke za register ustanov. Na Hrvaškem je akcija dala že lepe rezultate, iz drugih republik bodo na vprašalnico odgovorili do 1. decembra. Ta rok velja tudi za zamudnike iz Slovenije. Zato še enkrat prosimo in opozarjamo vse kustose in ustanove, ki so vprašalnico dobili, da nam jo čimprej vrnejo (izpolnjeno, seveda). Vse, ki jim vprašalnic morda nismo poslali, a hranijo etnološko gradivo (rokopisno gradivo, predmete, filme, slike, nošo, instrumente itn.) prosimo, da pri SED dvignejo vprašalnico (zasebni zbiralci, cerkvene zbirke,

občinske kulturne skupnosti, ustanove in zbiralci v zamejstvu itn.). O tistih, ki so na vprašalnico že odgovorili, smo iz SRCA tudi že prejeli računalniški izpisek. Po teh izpiskih smo tudi ugotovili, koliko anketirancev nam še ni odgovorilo na prijavo.

Akcija Unesca in Hrvaškega etnološkega društva nas vodi v dve smeri, ki lahko bistveno pripomoreta k nadaljnjemu razvoju znanstvenega raziskovanja ljudske kulture in njene zaščite. Prvič: globalna zaščita ljudske kulture bo mogoča le s postopnimi (toda hitrimi) koraki. Osnova je nedvomno izdelava registra ustanov, ki je temelj za vse nadaljnje akcije, saj v tem trenutku v Jugoslaviji še nimamo popisa zavodov, inštitutov, javnih in zasebnih zbirk itn., ki hranijo folklorno gradivo. Na podlagi tega registra je šele možen natančen popis gradiva, ki ga hočemo zaščititi. Če pa se bo zataknilo že pri prvem koraku, bomo zamudili vse vlake in zaman bodo vsa tarnanja o nagem izginevanju, profanaciji in komercializaciji ljudske kulture. Drugič: Register ustanov (računalniško obdelan) je hkrati pregled specializiranih ustanov za vse interesente, hkrati pa se tako ustvarja banka podatkov o tradicionalni kulturi za ožja in širša področja in njihovo medsebojno povezovanje. Vsaka generacija raziskovalcev se zaveda, da določene plasti ljudske kulture hitro izginjajo, obenem pa vsi tudi vemo, da je mnogo gradiva že zbranega in obdelanega, a ni vsem dostopno. Druga stopnja računalniške dokumentacije bo natančna opredelitev in opis gradiva, s katerim bomo dopolnjevali banko podatkov in našo prvo vprašalnico. To bo omogočilo hitro in lahko iskanje potrebnih podatkov, kolikor bo to zahteval znanstveni interes ali pa primerjava gradiva. Vse to seveda pod pogojem, da bo gradivo zbrano na skupnem mestu in obdelano po enakih kriterijih z vprašalnicami, ki so že ali pa še bodo prirejene za takojšnjo računalniško obdelavo. Banka podatkov bo omogočila boljše in hitrejše koriščenje in zamenjavo podatkov na domači in mednarodni ravni. Tako bo te podatke imel tudi Unesco, ki bo na podlagi nacionalnih informacij naredil svoj popis folklornega gradiva, posamičnim državam in institucijam pa bo pomagal (tehnično in denarno) pri zaščiti etnološkega in folklornega gradiva. Prvi korak k temu so registri nacionalnih ustanov, ki hranijo folklorno gradivo, nato državni registri, ki se nadaljujejo v regionalne (npr. balkanski) in kontinentalne (evropske, azijske, ameriške itn.).

Ta akcija, ki je nujna in možna, pa lahko postane utopija, če društva, ustanove in posamezniki iz nerazumljivih razlogov ne bi sodelovali pri odgovorih na vprašalnice. Vseeno do tako pomembne akcije se je pokazala tudi v Sloveniji, saj veliko ustanov in kustosov na vprašalnico ni odgovorilo. Prav zaradi takega nerazumevanja in indiferentnosti ustanov in posameznikov je bilo marsikaj in marsikaj iz ljudske dediščine za vedno izgubljeno. Zato bi bilo nadaljnje ignoriranje Unescove akcije in prizadevanja HED pljuvanje v lastno skledo in zapiranje vrat skupnemu prizadevanju za zaščito ljudske kulture. Prav o tem pa je tekla beseda tudi na Ohridu ob referatu dr. Dunje

Rihtman — Avguštin, ki je predstavila možnosti znanstveno-etnološke in pravne zaščite folklorne. Ob njenem referatu smo osupnili nad možnostmi, ki jih ponuja Unescova akcija, še bolj pa nad ugotovitvijo, kako smo jugoslovanski etnologi in folkloristi po lastni krivdi na repu vseh prizadevanj za zaščito folklorne.

Jugoslovanski odbor za izdelavo registra ustanov in folklornega gradiva se je sestel 6. 10. 1983 v Rogaški Slatini. Na voljo smo že imeli podatke o poteku akcije, ki smo jih dobili iz SRCA. Ugotovili smo, da kljub ohridskim priporočilom akcija ne teče kakor bi želeli, zato smo v Rogaški Slatini sklenili, da o akciji še enkrat obvestimo etnologue in folkloriste po republikah, ki naj bi takoj poslali odgovore na poslane vprašalnice svojim društvom.

MARKO TERSEGLAV

TIVOLI IN ETNOLOGIJA

Zunaj okvirov, v katerih se etnologija potrjuje pred seboj, se je v zadnjem letu v Ljubljani odvijalo zanimivo dogajanje, ki ga je spodbudil etnološki način razmišljanja in ki je bilo samo na sebi etnološko zanimivo. To je bilo prizadevanje za ohranitev znamenitega ljubljanskega parka Tivoli. Vsebinska, odmevi in posledice teh dogodkov so etnologom ponudile zanimiv konkreten primer koristnosti etnologije v reševanju širših družbenih težav. Namen tega zapisa je opozoriti na vlogo, ki jo je imela v teh dogodkih etnologija in na njihov etnološki pomen.

Začelo se je lani zgodaj spomladi, ko je malo opazen članek v Delu napovedal etapno prenovo Tivolija. Omenjenih je bilo nekaj konkretnih postopkov, med drugim odstranitev mnogih poti, utrjevanje poti z betonskimi ploščami, namestitev plastičnih stojal s prozornimi bučami za razsvetljavo, postavitve kipov itn. Potreba po vsem tem je slonela na puhlicah o današnji mikavnosti parka.

Na srečo članek ni ostal neopažen. Kmalu za tem je bil v sobotni prilogi Dela objavljen obširen članek Damjana Ovsca z naslovom Tivoli včeraj, Tivoli danes... in nikdar več?, s podnaslovom Ne propada samo park, propada tudi vednost, kaj park sploh je. V besedilu, opremljenem s staro fotografijo Tivolija, je avtor pisal o prezrtih, zanemarjenih, a zelo pomembnih dejstvih. Oprl se je na poznanje funkcije parka v preteklem in sedanjem življenju Ljubljane. Izpostavil je njegove bistvene sestavine (zemlja, pesek, rastline, voda, zrak, svetloba, kulturni in eksistenčni pomen, ki ga ima njihova v detajlih negovana celota. Pokazal je, kako prazne so utemeljitve nepotrebnih projektov ob dejstvu, da je mnogo stvari, ki jih je park že imel, propadlo zaradi malomarnosti (npr. čolnarna, baročni deček ob fontani pod Tivolskim gradom, poti, drevje, cvetlične grede).

Odgovorni ljudje na to pisanje niso odgovorili. Namesto njih so prebivalci s pismi potrdili njegovo vsebino in kmalu je postalo popolnoma jasno, da ljudem še zdaleč ni vseeno, kaj bodo projektanti

delali s parkom in to kljub temu, da je bilo mnenje ljudi prav v zvezi s Tivolijem že tolikokrat preslišano. Pokazalo se je, da se ljudje, tudi zaradi mnogih slabih izkušenj iz preteklosti, vse bolj zavedajo življenjskega pomena parka kot protitež zabetoniranemu, hrupnemu in zasmrjenemu mestnemu prostoru. To je dokazala tudi množična udeležba na manifestacijah javnega mnenja, npr. ob predavanju Damjana Ovsca na svobodni katedri na Filozofski fakulteti in ob razstavi načrtov v Moderni galeriji junija lani.

Junija so se na skupni seji sestali Mestni komite za urbanizem in varstvo okolja, Komite za urbanizem, komunalo in gradbene zadeve SOb Center, Komite za urejanje prostora in varstvo okolja SOb Vič-Rudnik. Med drugim so sklenili, da se predlog ureditve Tivolija, ki je bil razstavljen v Moderni galeriji, „zavrne zaradi neskladnosti z generalnim urbanističnim planom, z načeli varstva naravne in kulturne dediščine in z doslej sprejetimi izhodišči za urejanje Tivolija“ in da „je treba naravno in kulturno dediščino Tivolija ovrednotiti v skladu z novim zakonom o naravni in kulturni dediščini, kar naj bi pomenilo pravo osnovo vseh nadaljnjih ukrepov v zvezi z vzdrževalnimi in dopolnilnimi posegi...“ Določili so med drugim tudi, da je „programirano sanacijo ceste pod Turnom treba izvesti v makadamu.“ (SOB mesta Ljubljane, Mestni komite za urbanizem in varstvo okolja, 21. 6. 1982)

Decembra lani je bila v jubilejni 60./61. številki Arhitektovega biltena, glasila društva arhitektov Ljubljane, natisnjena razprava o Tivoliju, ki jo je napisal Damjan Ovsec. To je doslej najobsežnejše besedilo o tem parku in vsebuje vse pomembnejše podatke o njegovem razvoju in sedanjem stanju, o arhitekturi objektov v parku, o ljudeh, ki so ga ustvarjali, o obiskovalcih, o njegovem rastlinskem in živalskem svetu, skratka o načinu življenja, ki se je navezovalo na Tivoli in ki ga je Tivoli oblikoval. Je tudi dokument o prizadevanjih za njegovo ohranitev.

Sestavek vsebuje naslednja poglavja: Kratek pregled splošne zgodovine parkov v nekaterih evropskih deželah — Nekaj besed o zelenju in parkih v Ljubljani v preteklosti; Iz zgodovine in življenja mestnega parka — od kod je beseda Tivoli, Od kod je beseda Rožnik, Tivolski ribnik, Vaclav J. Hejnic in razvoj klasičnega Tivolija, Nekaj o tivoljskih delavcih, Hotel Tivoli, gostilna pri Čadu in hotel Bellevue, Promenada, Živali v tivoljskem parku, vrtnarjenje v Tivoliju med obema vojnama, arh. Jože Plečnik in Tivoli, Otroška igrišča, Rekreacija v Tivoliju, Kipi v Tivoliju, Še nekaj kronoloških drobcev o mestni vrtnarji; Sklepna beseda; Dokumentacija o dogodkih v zvezi z ljubljanskim parkom Tivoli.

Pri vseh poglavjih so izčrpno navedeni viri in literatura, še posebej zgovorne pa so številne stare fotografije delov in detajlov Tivolija. Govorijo nam o nekdanji ravni vzdrževanja parka in o njegovi funkciji, s tem pa povedo veliko tudi o tem, kaj danes ljudje pogrešajo in kaj je dolžnost tistih, ki naj bi skrbeli za urejanje mesta. Vsakemu izvodu te

številke AB je priložen tudi plakat z reprodukcijami triindvajsetih starih tivolskih razglednic.

Dogodki okrog Tivolija so bili izrazito etnološko zanimivi. Značilna je bila množična udeležba prebivalcev na manifestacijah javnega mnenja, še posebej njihova generacijska pripadnost. Prevladovali sta namreč dve generaciji — mladina in starejši ljudje. Tako je generacijsko nesorazmerje odražalo socialnokulturna in duhovnokulturna razmerja: v družbeni delitvi dela, v razporeditvi moči in možnosti odločanja in s tem v zvezi v različnem občutenju življenja in njegovih navad. Razumljivo je, da so se argumenti, ki jih je v teh razpravah utemeljevala etnologija in ki so izhajali iz načina življenja, znašli nasproti tehnokraciji skupaj z argumenti prebivalcev.

Etnologija kot stroka v vsem tem dogajanju ni bila nikoli v ospredju, kajti za vrednote, o katerih je pisal D. O., so se najbolj zavzeli prebivalci mesta. Tudi v njegovih pisanih besedilih etnologija ni bila izpostavljena, saj je šlo za interdisciplinarno pisanje; izrazito etnološki pa je bil način sintetiziranja podatkov z različnih strokovnih področij v podporo prikazu načina življenja.

Kaj se bo dogajalo v Tivoliju, je seveda še vedno neznanka, saj marsikaj pomembnega v javnost sploh ne pride ali pa pride prepozno in nejasno. Vendar je bilo v zvezi s Tivoijem tokrat marsikaj doseženo, predvsem pa se je etnologom samim na tem primeru jasno pokazala korist in uporabnost stroke in njenih spoznanj, izraženih v pravem trenutku.

Prav ob etnoloških prizadevanjih okrog Tivolija, ljubljanskih zelenih površin in nekaterih drugih urbanističnih problemov, ki jih na tem mestu ne bomo omenjali, se je pokazalo, da določene institucije v Ljubljani, ki se na kakršen koli način ukvarjajo z mestno problematiko, ne morejo več zaobiti naše stroke oziroma tistega dela, ki mu pravimo mestna etnologija.

Zato velja povedati, da se zadnje čase etnologija uspešno vključuje v strukture, ki se ukvarjajo z mestno problematiko in kjer je bilo v preteklosti mogoče najti samo arhitekto (npr. planerje, projektante, urbaniste) in sem in tja sociologe ali umetnostne zgodovinarje.

Želje in zahteve nekaterih (mestnih) institucij, da bi se v njihovo delo vključevali tudi etnologi, kažejo in dokazujejo, da je postala etnologija tudi izrazito aplikativna veda, ki je v interdisciplinarnem reševanju problemov v sodobni družbi ne moremo pogrešati.

Ko je bila pri Komiteju za urbanizem, komunalo in gradbene zadeve občine Ljubljana Center letos ustanovljena prvič po vojni posebna komisija (Komisija za mestno podobo), se je njen ustanovitelj takoj obrnil na Slovensko etnološko društvo, ki naj bi v komisijo poslalo svojega delegata. Izbrali so etnologa Damjana Ovsca.

Bodisi kot svetovalec-ekspert bodisi kot član komisij ali natečajnih žirij je bil v zvezi z ljubljansko mestno problematiko povabljen etnolog tudi k delu komisije, ki je iskala lokacijo za nov muzej NOB, v komisijo, ki je razpisala natečaj za novo kompleksno ureditev parka Tivoli in Šišenskega

hriba, v žirijo natečajne komisije za ureditev glavnega živilskega trga, za stalne in premične prodajne stojnice in tradicionalne kostanjarske hišice itn. Predlagalci so bili npr. Komunalno podjetje Ljubljana, Društvo arhitektov Slovenije, Društvo oblikovalcev Slovenije, Komite za urbanizem, komunalo in gradbene zadeve OLC itn.

MOJCA RAVNIK

KNJIŽNA POROČILA IN OCENE:

Ju. V Bromlej — M. S. Kašuba, Braki i semja u narodov Jugoslaviji. Opyt istoriko-etnografičeskogo issledovanja. Izd. „Nauka“, Moskva 1982, 238 str.

Ni odveč poudariti, da sodi pričujoča knjiga sovjetskih etnologov Julijana Bromleja in Margarine Kašube o zakonu in družini pri narodih Jugoslavije med tista dela, ki so v naši etnologiji zelo redka. V slovenski etnologiji je ta redkost dvojna. Tako skoraj nimamo del, ki bi obravnavala družino in institucijo zakona z etnološkega zornega kota. Prva dela, ki se posebej posvečajo tudi tej tematiki, smo dobili šele pred kratkim. Še redkejši so naši primerjalni posegi v širši jugoslovanski prostor, za kar bo vse težje najti pameten izgovor. Posebej še, ker je primerjalni vidik pri etnoloških interpretativnih prizadevanjih tako rekoč neogiben in je potreba po medsebojnem poznanju in razumevanju različnih načinov življenja in kulturnih struktur več kakor očitna.

Delo, ki je pred nami, pa ne zbuja našega zanimanja le zaradi tematike, ki smo se je doslej sami izogibali, temveč tudi zaradi načina obravnavanja. Kakor pri številnih drugih razpravah sovjetskih etnologov gre tudi v tem primeru za zgodovinsko-etnološko študijo, ki skuša obravnavanemu pojavu slediti razvojno in celovito. Pri tem sta avtorja uporabila, kakor pravita v uvodu knjige, vse gradivo, ki se nanaša na obravnavano temo in ki jima je bilo dosegljivo. Podatke sta zbirala na etnološkem, sociološkem, statističnem, demografskem in ekonomskem področju. Upoštevala sta zakonodajo o zakonu in družini. Šele na tak način

je po njunem mnenju mogoče dati celovito podobo obravnavane teme. Kot etnologa so ju predvsem zanimala „splošne težnje v razvoju družine današnje Jugoslavije, kakor tudi tiste posebnosti zakona in družine, ki so lastne posameznim narodom.“ „Pri tem sva“, pravita avtorja, „upoštevala ne le nacionalno, ampak tudi socialno sestavo (kmete, delavce, uslužbenke itn.), bivališče, socialne, gospodarske in kulturne posebnosti, ter verske razlike med naseljenci tega ali onega območja.“ Preučevanje družine je za etnologa še posebej zanimivo zato, ker ima družina najpomembnejšo vlogo pri „reprodukciji etnosa, pri predaji etničnih značilnosti generacije generaciji.“ Zavaljo zgodovinsko-etnološke narave dela bi morali imeti v njem še posebno mesto pregled tradicionalnih sestavin v zakonsko-družinskih razmerjih, analiza etničnih posebnosti, ki se pojavljajo na tem področju, in ugotavljanje interetničnih integracijskih procesov.

Opredelitve poglavitnih etnoloških nalog pri preučevanju družine in zakona so seveda skladne z naziranjem, ki jih najdemo obširno razložene v Bromlejevih teoretičnih spisih, še posebej v knjigi *Etnos i etnografija* (Moskva 1973). Že ob tem delu smo imeli priložnost povedati, da je v Bromlejevem pojmovanju etničnih značilnosti po našem mnenju preveč poudarjen pomen tradicije. Ne moremo se strinjati tudi z vsemi odtenki Bromlejevih pogledov na zblíževanje posamičnih nacionalnih kultur. Pri vseh ostalih delih knjige, kjer se nam porajajo določene pripombe, pa jih kaže nasloviti, tako se zdi, tako rekoč v celoti na nas. Avtorja sta mogla iz jugoslovanske strokovne literature jemati pač tisto, kar jima je bilo oziroma kar je na voljo. Prav zato je delo tudi zelo poučen odsev našega strokovnega prizadevanja. Če se tudi s tega gledišča kratko ustavimo pri posamičnih poglavjih, se nam notranja struktura dela kaže v naslednjem.

Prvo poglavje je posvečeno etnodemografskim razmeram in družbenogeografskim spremembam v Jugoslaviji po osvoboditvi in njunemu vplivu na družinsko-zakonske razmere. V tej zvezi avtorja opozarjata na velike spremembe v omenjenem času, kar se negibno kaže tudi v družinskem življenju. Zmanjšanje velikih razločkov med območji, proces industrializacije in urbanizacije, spremembe v socialni in profesionalni strukturi, migracije, poroke med ljudmi različne nacionalne pripadnosti in podobni pojavi zanimajo avtorja kot razlog in podlaga burnega spreminjanja v družinskih razmerjih in načinu življenja v družinah.

Zakon pri narodih Jugoslavije je naslov drugega poglavja. V njem so ugotovljene razlike, ki so obstajale na tem področju v zakonodaji v preteklosti. Govor je o odnosu do zakona, o oblikah medsebojnega spoznavanja in s tem povezanih normah. Ovire za sklepanje zakonske zveze, običajna starost mladoporočencev, merila za izbor moža oziroma žene, narodnostno mešani zakoni, ločitve in vprašanje, kje se po poroki naselita mladoporočenca, so nadaljnje teme pričujočega poglavja. Z izjemo osamljenega primera iz Vitanja se avtorja tukaj očitno nista mogla opreti na slovensko etnološko literaturo; bodisi zaradi skromnejše preučeni vprašanja zakona v

primerjavi z drugimi jugoslovanskimi območji ali zaradi neuporabljivosti podatkov, če niso zgodovinsko natančneje opredeljeni.

Najobsežnejše je poglavje o družini. „Ni najin namen, da bi pretresla pojav družine in načina življenja v družini pri narodih Jugoslavije v preteklosti“, pravita avtorja knjige. „To bi bila posebna naloga.“ Zato sta v razdelku o tipih družine nekoč zarisala le poglavitne poteze tistih pojavnosti, ki so obstajale na jugoslovanskih tleh konec 19. in v začetku 20. stoletja. Največ besed je seveda v tem okviru posvečenih zadruzi. Pri pregledu sodobnih družinskih oblik je najprej načeto vprašanje razmerja med družino in gospodarstvom. Sledi tipizacija družine, kakor je razvidna v jugoslovanski sociološki literaturi. Za današnjo Jugoslavijo je seveda značilna mala ali nuklearna družina, čeprav je še mogoče najti maloštevilne ostanke razširjene družine, drugače pa naj bi „tudi še v naših dneh nacionalna in regionalna pripadnost družinskih članov imela določen pomen v družinskem življenju narodov Jugoslavije. Vidna so tudi še znamenja tradicije, povezana z religijo, to celo med ateisti.“ Preostankom šeg, povezanih z odločujočo vlogo moža in žene, s podrejenostjo žene, sta avtorja posvetila pozornost tudi v razdelku, ki govori o strukturi družine. Za nadrobnejšim vpogledom v problematiko številčnosti družin pred vojno in po njej so obdelana vprašanja razmerij v družini, še posebej iz zornega kota družinskega poglavarja. Sledi obravnavo delitve dela v družini in vloge, ki jo ima jugoslovanska družina danes. Na koncu je razmeroma zelo obsežno podpoglavje o družinskih šegah, šegah ob poroki, rojstvu in smrti.

Bolj kakor v zvezi z institucijo zakona so zgledi iz slovenskega etnološkega slovstva prišli do izraza v poglavju o družini in kakor je mogoče pričakovati, posebej v razdelku o šegah. Pri drugih vprašanjih sta se avtorja v času nastajanja dela lahko oprla, sodeč po navedenih delih, bolj ali manj le na obravnave ljubljanskega predmestnega življa in na preučevanje Vitanja. Opredelevanje živosti nekaterih šeg ali njihovih preostankov v našem času je večkrat vprašljivo; to seveda zaradi pomanjkljivosti našega zgodovinskega določanja etnoloških pojavov.

Avtorjema docela lahko pritrdimo, da ima preučevanje družine poleg znanstvene vrednosti še povsem praktičen pomen. Tudi zato je lahko delo Ju. Bromleja in M. Kašube spodbuda jugoslovanskim etnologom, da bi v nakazanem obsegu, sistematično in seveda še natančneje spremljali procese v družini, v tej „mikrocelici družbe“.

S. KREMENŠEK

Tvrtko Čubelić, Na stazama usmenog narodnog stvaralaštva; Za sustav i poetiku usmene narodne književnosti. Osijek 1982, 325 str.

Tvrtko Čubelić, nekdanji profesor folkloristike na slavističnem oddelku zagrebške univerze, je navzoč v hrvaški in jugoslovanski folkloristiki skoraj štirideset let. Avtor je članke in razprave objavljial v vseh jugoslovanskih etnoloških revijah

in časopisih, kakor tudi v tujih strokovnih revijah, krajše članke in kritike pa najdemo v hrvaškem dnevnem časopisu. Čubeličevo znanstveno pisanje zajema vsa območja ustnega slovstva, poezijo, prozo, dramatiko, pregovore in uganke, največ pozornosti pa je namenil ljudski pesmi in njeni družbeni, jezikoslovni in poetološki problematiki. Šele z izborom člankov o ustnem slovstvu, ki so zbrani v knjigi Na stazama usmenog narodnog stvaralaštva, smo bralci dobili celovitejšo podobo Čubeličevega znanstvenega prizadevanja.

Knjiga obsega dve poglavji študij (26), razdelek razprav (9), razdelek kritik (18), kazala imen in pojmov. Izbrani članki pojasnjujejo družbene razsežnosti folklorne ustvarjalnosti in poustvarjalnosti. Avtor povezuje folklorno dogajanje s teorijo stroke. Vse elemente, ki so avtorju najpomembnejši, obravnava v študijah na treh ravneh.

Prvič gre za obstoj folklorne ustvarjalnosti kot relativno avtonomne umetniške komunikacije, ki prinaša samosvoj pogled na družbo in svet. Zaradi specifičnega videnja sveta in specifičnih ustvarjalnih postopkov, je samosvoja tudi poetika ustnega slovstva, kakor tudi oblikovanje, tipologija, slog in jezik.

Druga ravnina Čubeličevih razprav odkriva rezultate, raznovrstnost in nasprotja v teoretičnih formulacijah prikazanih problemov. Avtor se je moral spoprijeti z ugotovitvami jugoslovanskih in evropskih folkloristov. Čubelič opiše in predstavi precej teh teorij in jih skuša uvrstiti v zgodovinski krog folkloristične misli, pri tem pa opozarja (iz svoje perspektive) na nekatere pomanjkljivosti drugih raziskovalcev. Te pomanjkljivosti išče v šolah in metodah, ki so jim posamezni folkloristi pripadali. Čubeličeve ocene nekaterih folklorističnih usmeritev so prav zanimive, kakor tudi njegove polemike z njimi. Avtor precej natančno analizira folkloristični komparativizem in njegove aspekte, ustavlja se ob primerjalnih koncepcijah in razlagah posamičnih pojavov v folklornem slovstvu. Za slovenskega bralca je še prav posebej zanimiva Čubeličeva ocena Grafenauerjevega dela (komparativistične metode) in njegove razprave o Lepi Vidi. To je najbrž tista ocena, ki jo je Čubelič že pred leti najavil v intervjuju za naš Glasnik in smo jo slovenski folkloristi tako željno pričakovali. Zdaj je tu, resda zelo kratka, vendar dovolj za predstavitev avtorjevega odnosa do študije o Lepi Vidi in tudi dovolj za potrditev intervjuja v Glasniku. Na sploh za Čubeličevo oceno primerjalne metode lahko rečemo, da je večkrat prenačljiva in zato včasih tudi krivična, ker avtor ne upošteva dovolj te usmeritve v zgodovinskem in družbenem kontekstu. Pomenila je kvaliteten premik od romantičnega folklorizma k današnjim raziskavam in metodam. Danes je komparativizem v folkloristiki že zgodovina, vendar je imel v razvoju naše znanosti pomembno funkcijo in njegovih slabih strani ne gre posploševati za vse čase in vse primere in zato obsoditi tudi tiste sodobne raziskave, ki vključujejo tudi pozitivne in plodne izsledke te metode.

Avtor pa se v študijah ne ustavlja samo pri komparativizmu v folkloristiki, temveč analizira in presodi še romantizem v vedi, ustavi pa se tudi pri najnovejših družbenih obravnavah in pri sociološki metodah. Vse „izme“, ki dajejo metodam negativni predznak, Čubelič seveda z razlagom odkloni. Pozitivno je, da avtor vse analize povezuje z zgodovinskim pogledom na razvoj folkloristike in z zgodovinskimi razmerami, v katerih je nastajalo folklorno slovstvo. Pri tem primerja svetovne in domače razmere. Prav zaradi tega obširnega in včasih proniciljivega povezovanja družbenega konteksta in znanosti toliko bolj presenečajo nekatere prehitre sodbe.

V študijah o raziskovanju folklornega slovstva predstavi avtor še enega slovenskega folklorista — Matija Murka. Gre za razpravo Matija Murko kot raziskovalec srbskohrvaških epskih pesmi, razpravo, ki je bila objavljena leta 1961 v Slovenskem etnografu. Iz istega letnika Slovenskega etnografa je v knjigi ponatisnjena tudi študija Svet in strukturalni principi srbskohrvaške epske pesmi.

Težišče tretje ravni Čubeličevih razmišljanj o folklori so družbene razsežnosti folklornih pojavov: pesem, ples in glasba na odru. Pri tem avtorja najbolj zanimata vrednotenje in razmerje med folklornim in pisanim slovstvom.

Čubelič ne ostaja le pri teoretičnih obravnavah in pri poeziji, temveč razpravlja tudi o prozi in njenih slogovnih problemih, o njenem življenju in o osebnostih pripovedovalcev in izvajalcev. Zastopani pa so tudi izbrani problemi folklornega gledališča, osvetljeni sta še paremiološka in enigmatična problematika. Avtor svoja raziskovalna stališča nenehno primerja z rezultati podobnih raziskav v Evropi, razčlenjuje življenje folklornega slovstva v sedanjosti in predstavi metodološke aspekte v preučevanju folklornih pojavov.

V Čubeličevi knjigi so zajete študije in razprave štiridesetih let (od 1944 do danes), ki jih je avtor objavil v jugoslovanskih strokovnih revijah in časopisih. Tako lahko rečemo, da predstavlja pričujoča knjiga Čubeličevo življenjsko delo, saj je sinteza avtorjevih razmišljanj o folklornem slovstvu, hkrati pa dokaj zaokrožen in celovit prikaz Čubeličeve teoretične usmerjenosti.

MARKO TERSEGLAV

Barkovlje. Pri nas je bilo tako...

Ob poimnovanju šole po F. S. Finžgarju. Uredila Elvi Miklavc Slokar po ljudskem izročilu, slikah in zgodovinskih virih. Trst 1982, 157 str. II.

Ob poimevanju šol po znamenitih osebah iz slovenske preteklosti izdajajo Slovenci v Italiji monografije, katerih vsebina je tudi etnološko pomembna.

Knjiga o Barkovljah, slovenskem predmestju Trsta, je po vsebini blizu obravnavam krajev, kakršne izdajamo pri nas v etnološki topografiji. Čeprav avtorji pri pisanju nimajo pred očmi

etnološko razvejane sheme. V želji, da bi čim več povedali o tem, kar bistveno označuje njihov kraj, pa se vendar zelo približujejo etnološko zasnovanemu projektu.

Vsebinska shema topografskih obdelav vključuje na eni strani podatke, ki so etnološko povedni in ki so zbrani zato, ker jih bodo kasnejši raziskovalci gotovo potrebovali, na drugi strani pa zahteva registracijo etnološko pomembnih pojavov, ki že kažejo poudarke bodočih monografij. Ti vsebinski ravni opazimo tudi v knjigi o Barkovljah. Delo je v celoti zanimivo, vendar pa bomo na tem mestu podrobneje izločili odstavke, ki so sestavina barkovljanske etnološke monografije:

I. Barkovlje in Barkovljani

- nastanek naselja in njegov razvoj; etimologija krajevnega naziva Barkovlje; obdelovalna zemlja; ledinska imena; imena zaselkov;

- imena in priimki družinskih poglavarjev v popisih l. 1778 in 1823 in podatki štetij l. 1880 in 1910;

- viri za krajevno zgodovino;

- stavbarstvo; domača hiša;

- popačeni slovenski priimki v italijanske, v dobi fašizma.

II. Poklici in gospodarstvo

- vinogradništvo; ribištvo;

- značilni poklici; cvetličarstvo; šavnarji (iz it. zavorra) - težaki, ki so iskali in natovarjali gruč za obtežitev jadrnic; perice in likarice;

- izumiranje tradicionalnih poklicev in spremenjjanje poklicne strukture (domaćini postajajo mizarji, kamnoseki, kovači, zidarji, tovarniški delavci in delavke);

- slovenska podjetja.

III. Župnijsko življenje

- verska skupnost in versko življenje;

- župnijske knjige; delovanje duhovnikov in župnikov;

- slovenščina in slovensko petje v cerkvi;

- kulturno življenje in prireditve.

IV. Barkovljanska šola

- začetek in razvoj pouka v barkovljanski šoli; učitelji, ravnatelji, kateheti; statistike vpisa;

- šolske prireditve;

- otroški vrtec.

V. Društveno življenje in ustanove

- kmečka čitalnica (ustanovljena l. 1861);

- pogrebno in podporno društvo; obrtniško društvo; konzumno društvo; posojilnica in hranilnica;

- pevsko društvo Adrija (ustanovljeno l. 1889) z dramskim odsekom, taburaškim ansamblom in bando (godbo na pihala); Sokol; športni klub Val;

- podružnica Ciril-Metodove družbe; veslarski klub Sirena; Ljudski oder;

- leto 1927, ko so bila z odlokom notranjega ministra razpuščena vsa slovenska in hrvaška društva v Julijski krajini.

VI. Barkovljansko prosvetno delovanje po l. 1945

- pomen neprekinjenega življenja cerkvenega

- pevskega zbora; godba na pihala; mešani pevski zbor; Prosvetno društvo M. Matjašič-Milan (ustanovljeno l. 1946); knjižnica; mladinski pevski zbor in dramska skupina; Slovensko prosvetno društvo Barkovlje z dramskim odsekom in pionirskim gledališčem; folklorna skupina; nova knjižni-

ca; prireditve (klubski večeri, predavanja, mi-klavževanja, martinovanja, proslave, telovadba, folklorni plesi, športni teden, pokušnja domačih vin, „Festival slovenske popevke“); jadrlni klub Sirena.

VII. Spomini na NOB

- notranja povezanost naselja kot mreža ilegalnega uporniškega gibanja proti fašizmu.

VIII. Tehnika „Morje“ 0-44

- tiskanje glasil v slovenskem in italijanskem jeziku in ponatisi osrednjih glasil OF;

- oprema bunkerja; skrivna dejavnost.

IX. Zanimivosti, običaji, noše, vaški posebnosti, spomini

- značilne barkovljanske arhitektonske oblike;

- običaji; pust; velika noč (velika nuč, užm)-sv. rešnje telo; svet Ivan (svet J'v'n) - sveti Jernej (svete Jarne); rožnovenska nedelja (rožnovenčna ali rožnkranska); miklavž (miklauš); božič (buažeč); krst; birma; poroka.

- barkovljanska ljudska noša;

- vaški posebnosti; spomini.

X. Življenjepisi vidnejših Barkovljanov.

Izrazito etnološko podobo načina življenja Barkovljanov so prikazale Elvi Miklaveč, Marinka Pertot in Nadja Kriščak ob drugih avtorjih: Lojzetu Župančiču, Nadi Martelanc, Angelu Turku, Jelki Gerbec, Milanu Pahorju in Lauri Pertot.

Besedilo je ilustrirano s fotografijami (Barkovelj, Barkovljanov nekdanj in danes, stavbarstva, prireditve, običajev, noš itn.), zemljevidom in preslikavami dokumentov (npr. original zapisnika prvega barkovljanskega župnika na koncu prejšnjega stoletja o razsajanju kolere itd.).

Etnološke teme so marsikje obdelane izjemno nadrobno z narečnimi izrazi, navedbami pripovedi domačinov, vendar pa mnoga vprašanja, ki nas zanimajo, niso niti omenjena in marsikatera zanimiva podrobnost (npr. o prehrani) ostaja nepojasnjena za bralce, ki niso Barkovljani. Predvsem pa se takemu bralcu, še posebej etnologu, odpira mnoga vprašanja o notranji diferenciranosti in funkciji opisanih kulturnih pojavov. So vsi Barkovljani enako udeleženi v tem dogajanju? Če so razločki, kaj jih pogojuje? Katere ravni življenja osameznika še označuje in določa ta barkovljanska kultura? Kako se oblikuje in kako deluje v etnološko mešanih življenjskih položajih, posebno v okviru družinske skupnosti, sorodstva, sosedstva, normalnih združenj otrok, mladine in odraslih. Kljub temu, da avtorji niso imeli takih namenov, pa kaže prav s pomanjkanjem teh vidikov na potrebo po etnološkem raziskovanju in boljšem razumevanju načina življenja Slovencev v Italiji.

Posebna vrednost knjige je značilna barkovljanska atmosfera, ki so jo avtorji domačini uspeli prenesti v pisanje in ki so tako posredno potrdili živost kulture, ki jo čutijo in živijo. Za zgled si oglejmo odstavek o vsakdanjem življenju v portiču: „Takemu delu so prisostvovali tudi barkovljanske žene, ki so svojim možem prinašale zajtrk, kavo in večkrat tudi kosilo, pa tudi starejši in mlajši možje, ki so se radi pomenili z našimi ribiči. Še posebno živo je bilo v portiču ob nedeljah po osmi maši. Ribiči so ta dan počivali in malo je bilo takih, ki niso po maši šli in pristan pogledat, kaj se tam dogaja, in

poslušat, kaj so pripovedovali France Slekeč, Škila, Miče Puž, Tone Drejač, Vanek Turk, Vincenc Šeraka, Vane Rosotov, zlasti pa stric Tomažek. Stric Tomažek je bil edini barkovljanski ribič, ki je nosil okoličansko obleko in sicer kratke hlače. Bil je to tisti Tomažek, o katerem je pisa naš epik Anton Aškerc, ker mu je Tomažek pripovedoval o strahovih, o menihu, ki je pri kontovelskem pristanu prihajal ob polnoči iz vode in se zopet potapljal vanjo..."

Knjiga je pisana z občutkom za krajevno dogajanje, krajevne značilnosti in za usodo posameznika. Zadnji poglavji dopolnjujeta podobo krajevnega življenja z individualnimi usodami — to sta poglavji o vaških posebnostih in spominih dveh Barkovljanov. (Npr. odstavek o Roži od Nance, ki „je živela v svoji revni koči v Bevedu in je sama bila revna in skromna. Oblečena je bila v dolgo krilo, v dolg temen jopič, ki je bil zapet z najmanj 30 gumbi, nikdar pa ni hodila okoli raztrgana. Vsak dan si jo lahko videl, kako je nosila v Trst ‚kantat‘ (ponujat) svoje cvetlice..." ali šolski spomini Šandra Martelanca: „Vsak od navedenih krajev je imel svoje značilnosti, ki so se odražale v bistvu in vede nju posameznega šolarja na svojstven način. Mulci s Trstenika, Gašperetov, Cijakov in Judovca so bili bolj robati in rekel bi skoraj bojeviti. Fantje z Riviére in iz Pancerovca so pa imeli ‚nadoblast‘ v barkovljanskem pristanišču, imenovanem port, kjer so bili takrat v glavnem ribiški beteli, ščife in barkace od ‚šavornantov‘, prevoznikov težkega tovara po morju od obali..."

Knjiga o Barkovljah je torej ena tistih, ki jih pišejo domačini in ki izhajajo daleč od etnoloških strokovnih okvirov, vendar so zaradi bogate etnološke vsebine vredne detajlnega vrednotenja.

MOJCA RAVNIK

Alenka Goljevšček, Mit in slovenska ljudska pesem.

(Razprave in eseji 25)

Izd. Slovenska matica, Ljubljana 1982, str. 222

Na začetku razmišljanja o knjigi moramo izreči zahvalo Slovenski matici, ki je v zbirko Razprave in eseji uvrstila besedilo Alenke Goljevšček o mitu, saj je to področje, v katerem je marsikaj neizrečenega in nejasnega. S problemom mita se je ukvarjala naša starejša, po svojih naziranjih romantična generacija folkloristov, in sicer iz najrazličnejših razlogov, med katerimi nacionalne spodbude niso bile zadnje. Alenka Goljevšček je odločno posegla v nejasna tipanja in skušala problematiko mita postaviti v celovitejši filozofski okvir. Pri tem se je oprla na konkretno gradivo, ki ga ponuja slovenska ljudska pesem. Da bi bila izpeljava njenih interpretacij sploh mogoča, je morala slediti gospodarsko-družbenim in kulturnim tokovom od arhaičnih družb prek grške, hebrejske in krščanske kulture do slovenskega srednjega veka in naprej.

Avtorica je študijo razdelila na uvod in štiri večja poglavja. V uvodu pojasnjuje metodološko in

vsebinsko opredelitev problema, pokaže na rezultate in perspektive tovrstnega raziskovanja, opozori na terminološke probleme in si postavi teze, iz katerih izhaja njeno raziskovanje. V prvem poglavju prikazuje splošne zakonitosti arhaičnih družb, strukturo vsakdanjega življenja in mita. V drugem poglavju se ustavlja ob zgodovinskih značilnostih grške družbe, krščanstva in Slovanov v srednjem veku. V tretjem, osrednjem poglavju išče avtorica v slovenski ljudski pesmi mitske prvine arhaičnih družb in kultur. Tako ob slovenskem gradivu razčlenjuje kaos, trojno boginjjo, obnovitveni obred in dar — vrnjeni dar. Poleg tega opozori še na ostanke starih kultov v slovenskem gradivu. V četrtem poglavju obravnava estetsko funkcijo ljudske pesmi.

Avtorica je prikazala mit v vsej njegovi razsežnosti od arhaične družbe do slovenske „polpreteklosti“. Ta izraz je najbrž čisto upravičen, saj je avtorica odsev mita zasledila tudi v relativno novejši slovenski ljudski pesmi. Njena obravnavá nas opozarja na drugačno branje ljudskih pesmi, na branje skozi mitologijo. Avtoričine izpeljave ob slovenskem gradivu so prepričljive, saj jih neprestano vzporeja s splošno slovansko mitologijo, to pa izpeljuje iz družbenih in kulturnih razmer arhaičnih družb. Mit odkriva v njegovi funkciji ali pa opazuje le njegov odsev, ko mit ni več verska resničnost in je zato tudi obredje postalo „prazna forma“ (Kuret). Filozofska raziskava mita pa kljub relativni celovitosti pušča še nekaj praznega prostora, ki ga lahko zapolnimo le z etnološkimi raziskavami. Filozofsko metodo sâmo lahko sprejmemo brez pripomb, vendar so njeni rezultati večkrat vprašljivi, včasih celo nasilni. (Tu naštevam samo nekatere, ker prostor ne dopušča, bilo pa bi jih potrebno obširneje razložiti in komentirati). Na primer interpretacija in teza, da je Juda Jezusov alter ego. Več je teoloških spodrsiljav, ker avtorica meša mitske elemente z zgodovinskimi dejstvi, — premalo je upoštevana literarnost besedil v Stari in Novi zavezi. Simboličnost izražanja ni povezana vedno le z mitskim, ampak gre (predvsem v sv. pismu) za literariziran govor. — Iz istega razloga prihaja do „notranjih opozicij“ v krščanstvu, ki so posledica neupoštevanja zgodovinske situacije in literariziranosti besedila. —Nekoliko prenačljiva je tudi povezava arhaičnega kanibalizma z evharistijo. Še večji so spodrsiljaji, ko hoče avtorica potrditi uvodoma zgrajeni model s slovensko ljudsko pesmijo. **Analognost** pojavov je avtorico privedla do spoznanja o **diarilektični** povezanosti kulturnih prvin v arhaičnih, s prvinami v slovenskih ljudskih pesmih in običajih. Brez pomisleka in logike je npr. povezala arhaično (kulturno!) spolnost s spolno svobodo ob naših romarskih vrtcih. Mladi ljudje so na romanjih pač imeli priložnost, da „grešijo“, toda „grešili“ so iz naravne človeške potrebe in želje in ne več zato, da bi nadaljevali in zadovoljili kult plodnosti, zato „romarski seks“ nima nobenih mitičnih dimenzij. Podobno je z „erotsko obarvanimi igrami pri vahtanju mrliča.“ Po avtoričinem mnenju so te igre nastale zaradi magične obrambe „pred nevar-

nimi silami, ki jih sproži smrt." Res so lahko nastale kot obramba, vendar tega ne moremo posploševati. Iz terenskihkušenj etnologi vemo, da so erotične igre običajne pri vseh skupnih opravilih in izhajajo iz naravne človeške spolne želje. Iz istih želja se rojevajo tudi „verbalni erotični namigi“, ki nam danes vsaj pri varovanju mrliča delujejo neokusno in nerazumljivo. Ne smemo pa za to „neokusnost“ iskati opravičila v „znanstveni“ razlagi, v kultu in magiji, ki konkretno z dejanjem samim nimata nič več skupnega. — Tudi Marijine „spolnosti“ oz. „dvojne narave“ ne moremo dokazovati z Jezusovimi brati, ko vemo, da besede brat ne smemo jemati dobesedno niti pri Judih, tako kot tudi ne pri muslimanih nekdanj in še danes ne. — Prav tako ne gre za vsako ceno razlagati Andrejevega križa v krščanski ikonografiji s spolnimi simboli. — Vedeti bi veljalo tudi, da Marija ni semper virgo zaradi svoje zaprte maternice in da je rojstvo tudi v sv. pismu nekaj „človeškega“.

Seveda je potrebno poudariti, da v znanosti ne moremo shajati samo s konkretnimi (vsakdanjimi) razlagami, temveč je potreben pogum za teoretične hipoteze. Vendar knjigi škodujejo prehitri zaključki in posplošitve v prvem delu, ki jih avtorica rahlo nasilno prenese še na slovensko gradivo in jih podpre z literaturo (Frazer itn.), ki je zaradi svojih fantastičnih domnev prav tako vprašljiva.

Ob prebiranju te, drugače zelo zanimive knjige, nastaja občutek, da so posplošitve in prehitri zaključki davek modelu, ki ga je avtorica zarisala na začetku. Če bi model upoštevala v vsaki konkretni zgodovinski situaciji in prostoru posebej, bi bile izpeljave logičnejše in verjetnejše.

Treba pa je poudariti, da knjiga vendarle prinaša gradivo, ki ga je vredno preučiti, in da je za nameček prva knjiga pri nas, ki se širše in na drugačen način ukvarja z mitom in z družbenim ozadjem mitičnih pojavov. Kot prvenec je knjiga več ko pogumna študija. „Mita ne moremo razumeti“, pravi avtorica, „iz njega samega, zmeraj ga moramo soočiti z realno življenjsko prakso.“ Prav na to življenjsko resničnost mislim, ko navedam pomanjkljivosti interpretacije. Ko pa govorim o knjigi kot celoti, jo upoštevam in cenim, ker odpira možnost drugačnega pogleda na slovensko ljudsko pesem in običaje, osvetljuje družbeni kontekst mita in estetsko vrednost naše pesmi.

Ni običaj, da ob ocenah novih knjig ocenjujemo tudi jezik, vendar ne morem mimo njega. Škoda je, da našim filozofom filozofski ustroj pisanja določa jezik. Filozofski model obravnave se mora podrežati zakonitostim slovenskega jezika, ne pa preobloženemu strokovnemu žargonu, ki moti, npr.: natura, naturna smrt, evocirati predstavo, producirati svet, aspirirati, demografska disperzija, redistribucija, diskontinuiranost itn. Je filozofska obravnava res neuresničljiva brez domačega besedišča? Še bolj kakor strokovni jezik pa motijo ohlapnosti pri pisanju tujih (predvsem grških) imen in pojmov, kakor npr. dvojnice pri pisanju besede mit-mitos, ali Heraklej—Herakleos, Dionizij—Dionizos itn.

MARKO TERSEGLAV

GLASNIK SLOVENSKEGA ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA

Glasilo Slovenskega etnološkega društva: zanj odgovoren Marko Terseglav, predsednik
Izhaja štirikrat letno, naklada 700 izvodov
Grafična priprava in tisk: DITC Novo mesto
Glavni in odgovorni urednik: Marko Terseglav

Člani uredništva:

Naško Križnar (film)
Boris Mravlje (tehnični urednik, fotografija)
Damjan Ovsec (Bulletin of Slovene Ethnological Society)
Mojca Ravnik (kronika, jugoslovanska etnologija)
Ingrid Slavec (knjižna poročila, lektorica)
Nives Sulič (prevodi v angleščino)
Zmago Šmitek (neevropska kultura)

Izdajateljski svet:

Angelos Baš (ZRC pri SAZU)
Slavko Kremenšek (Oddelek za etnologijo FF)
Boris Kuhar (SEM)
Inga Miklavčič (ZSV, Nova Gorica)
Julijan Strajnar (ZRC pri SAZU)

Naslov uredništva: Filozofska fakulteta, Aškerčeva 12, Ljubljana, telef.: 224—011, int. 335, glavni urednik 216—322
Posamična številka stane 30 din
Celotna naročnina 120 din

Tekoči račun 50100—678—44338

Fotografije in risbe po želji vračamo, rokopisov ne vračamo! Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji.

Po mnenju Republiškega komiteja za kulturo (št. 4210—27/78) je Glasnik oproščen temeljnega davka od prometa proizvodov. Številko sta sofincirali Raziskovalna in Kulturna skupnost Slovenije.

V prvi številki Glasnika nam je zagodel tiskarski skrat. Ne gre za manjše tiskovne napake, ki jih najdemo v vsaki številki, temveč za večji spodrsrlaj v naslovu prispevka Slavka Kremenška. Naslov bi se pravilno moral glasiti: VSAKDANJE ŽIVLJENJE PREBIVALCEV LJUBLJANE KOT PREDMET ETNOLOŠKIH RAZISKAV.

Avtorju članka in bralcem se za napako opravičujemo.

